

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Çap için değil

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
AYTƏN BABAYEVA

MUSİQİ 8

*Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

MÜNDƏRİCAT

«MUSİQİNİ XALQ YARADIR, BİZ BƏSTƏKARLAR İSƏ ONU ARANJİMAN EDİRİK» M.Qlinka

1-ci mövzu. Üzeyir Hacıbəylinin operettalarında xalq musiqisi ..8	
2-ci mövzu. Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığında xalq musiqisi10	
3-cü mövzu. Bəstəkar Fikrət Əmirov və simfonik muğamlar .12	
4-cü mövzu. Lendlerden valsa qədər.....14	
5-ci mövzu. Pyotr İliç Çaykovski və xalq musiqisi.....16	
6-cı mövzu. Maestro Niyazi və «Rast» simfonik muğamı.....18	
7-ci mövzu. Tofiq Quliyev və Azərbaycan xalq rəqsləri.....20	
8-ci mövzu. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə22	

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ SİMFONİK YARADICILIĞINDA XALQ MUSİQİSİ

9-cu mövzu. Qara Qarayev və dünya xalqlarının musiqisi24	
10-cu mövzu. Süleyman Ələsgərov və «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı.....26	
11-ci mövzu. Müslüm Maqomayevin yaradıcılığında xalq musiqisi28	
12-ci mövzu. Cahangir Cahangirov və xalq musiqisi30	
13–14-cü mövzu. I yarımildə keçilmiş mövzuların təkrarı....32	
15–16-cı mövzu. Sınıf konsertinə hazırlıq32	
17-ci mövzu. Böyük Summativ Qiymətləndirmə32	

MUĞAMDAN OPERAYADƏK

18-ci mövzu. Muğam haqqında.....34	
19-cu mövzu. 1990-cı il 20 Yanvar faciəsini səsləndirən muğamlar36	
20-ci mövzu. Not səsləri və muğamlar haqqında38	
21-ci mövzu. Soltan Hacıbəyovun yaradıcılığında muğam və folklor musiqisi40	

22-ci mövzu. Amerika cazı və Azərbaycan muğamı.....	42
23-cü mövzu. Corc Gerşvin və caz	44
24-cü mövzu. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı və «Rast» muğam intonasiyaları	46
25-ci mövzu. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	48

XALQ MUSIQISI VƏ PROFESSIONAL MUSIQİÇİLƏR

26-cı mövzu. Bülbül və xalq musiqisi	50
27-ci mövzu. Rəşid Behbudov və xalq musiqisi	52
28-ci mövzu. Xalq musiqisi və xalq sənətkarları	55
29-cu mövzu. Muğamdan operayadək	58
30-cu mövzu. Zeynəb Xanlarova və Azərbaycan muğamı	60
31-ci mövzu. Müslüm Maqomayev (nəvə) və muğam operası..	62
32-ci mövzu. Şövkət Ələkbərova və Azərbaycan muğamı	64
33-cü mövzu. Bəhram Mansurov və muğam operası.....	66
34-cü mövzu. Böyük Summativ Qiymətləndirmə	68
Mahnı repertuarı.....	69
Sinif və məktəb konsertlərində istifadə etmək üçün əlavə repertuar	84
Ədəbiyyat siyahısı	95

Çap üçün deyil

**Dərslikdə istifadə olunmuş
 erti işarələr**

Bunu da bilin

Notla oxuyaq, yeni mahnı öyrənək

Suallar

Tapşırıqlar

*Musiqini
xalq yaradır, biz
bəstəkarlar isə
onu aranjiman
edirik.*

Mixail Qlinka

Çap

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN OPERETTALARINDA XALQ MUSIQISI

Üzeyir Hacıbəyli

Dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli öz əsərlərində xalq musiqisi nümunələrindən geniş istifadə etmişdir. Bəstəkarın dünya şöhrətli «Arşın mal alan» (1913) operettasında ifa edilən «Süleymani» rəqsi Azərbaycan xalq rəqsidir. «O olmasın, bu olsun» (1910) operettasında səslənən «Hamamın içində» musiqi nümunəsi Cənubi Azərbaycanda geniş yayılmış aşiq mahnısıdır. Bu operettadakı «Məşədi İbad»ın mahnısında «Uzundərə», «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»ndə isə «Darçını» Azərbaycan xalq rəqslə-

rinin melodiylarından istifadə etmişdir. «Məşədi İbad, Gülnaz və Sənəmin triosu» isə «Hüsnü bağında» Azərbaycan xalq mahnısının melodiya əsasında yazılmışdır.

Bəstəkarın «Ər və arvad» (1909) operettasındakı musiqi nümunələrinin əksəriyyətində Azərbaycan xalq mahnı və rəqlərinin melodiylarından geniş istifadə olunmuşdur.

*«Rüstəm bəylə
Məşədi İbadın dueti»*

BUNU DA BİLİN

Darçın Şərq ölkələrində geniş istifadə olunan ədviyyat növüdür. «Darçını» xalq rəqsinin adı da məhz bu ədviyyatın adından götürülmüşdür.

Musiqi dinləyək və müqayisə edək

«Darçını». Azərbaycan xalq rəqsi

Üzeyir Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

O x ş a r

Fərqli

«Dərçini»
Azərbaycan
xalq rəqsi«Rüstəm bəylə
Məşədi İbadın
dueti»

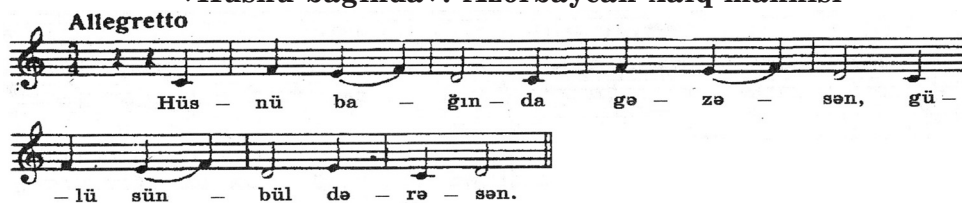
1. Instrumental ifada səslənir.
2. Melodiya tar musiqi alətində ifa edilir.
3. Müşayiətçi ritm qrupudur.

Melodiyalar
eyndir.

1. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
2. Əsərin melodiyası iki kişi səsi vasitəsilə ifa olunur.
3. Müşayiətçi simfonik orkestrdir.

Notla oxuyaq

«Hüsnü bağında». Azərbaycan xalq mahnısı

Yeni mahnı öyrənək

BAYRAM GÜNÜ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

I

Azad ellərinin gənc nəslilik biz,
Sevinclə doludur körpə qəlbimiz.
Biz azad bülbülük, ölkəmiz gülşən,
Bu bayram günündə gəzirik şən-şən.

II

Sevirik anamız Azərbaycanı,
Odur qəlbimizin hiss-həyəcanı.
Gündə çiçəklənir Vətən torpağı,
Səadət günəşi olub bayrağı.

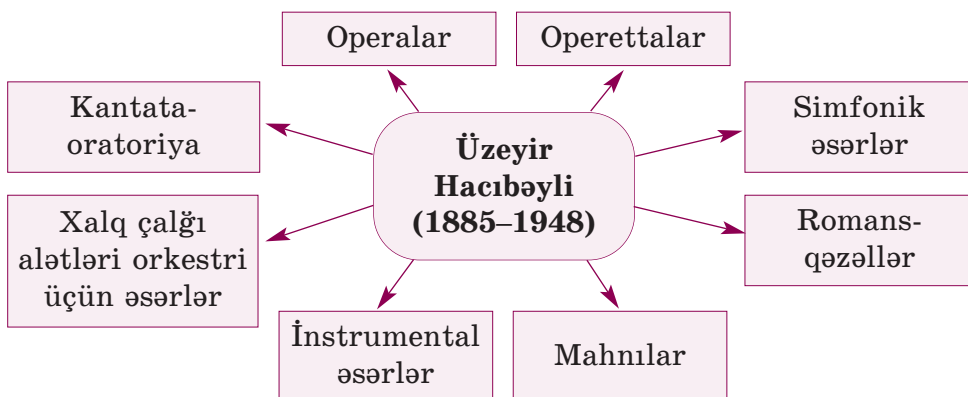
SUALLAR

1. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettalarında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə olunub?
2. Üzeyir Hacıbəylinin istifadə etdiyi xalq musiqi nümunələrinin operettadakı obrazların xarakterinin açılmasında rolu nədən ibarətdir?
3. «Bayram günü» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqsi ilə «Məşədi İbad mahnısı» arasında oxşar və fərqli cəhətləri Venn diaqramı vasitəsilə göstər.

ÜZEYİR HACIBƏYLİ YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

Dünya şöhrətli bəstəkar, müasir Azərbaycan peşəkar musiqi sənətinin və milli operasının banisi Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında balet və simfoniya janrı istisna olmaqla, digər bütün janrlarda musiqi nümunələrinə rast gəlmək olar. Aşağıdakı sxemdə onun müraciət etdiyi musiqi janrları verilmişdir.

Qeyd olunan janrların əksəriyyəti dünya klassik musiqi mədəniyyətində mövcud olsa da, ilk «Romans-qəzəl» janrının yaradıcısı Üzeyir Hacıbəylidir. Notla çalan Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestri kimi professional kollektivin təşkilatçısı və onlar üçün yazılmış ilk əsərlərin müəllifi də məhz Üzeyir Hacıbəyli olmuşdur.

Musiqi dinləyək

«Cəngi». Azərbaycan xalq hərbi rəqsi (xalq çalğı alətlərinin ifasında)

Üzeyir Hacıbəyli. «Koroğlu» operasından «Cəngi»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Cəngi». Azərbaycan xalq rəqsi

1. Xalq çalğı alətlərinin ifasında səslənir.
2. Notsuz ifa olunur.

Fərqli

«Koroğlu» operasından «Cəngi»

1. Böyük simfonik orkestrin ifasında səslənir.
2. Notla ifa olunur.

Melodiya

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»

Mahnını notla və sözləri ilə ikisəsli oxuyaq**BAYRAM GÜNÜ**

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Tempo di marcia

A - zad el - lə - ri - nin gənc nəş - li - yik biz, Se-
vinc - lə do - lu - dur kör - pə qəl - bi - miz. Biz
a - zad bül - bü - lük, öl - kə - miz gül - şən, Bu bay - ram gü -
nün - də gə - zi - rik şən - şən, gə - zi - rik şən - şən! // - şən!

SUALLAR

1. Üzeyir Hacıbəyli hansı janrlarda musiqi əsərləri yazmışdır?
2. «Cəngi» xalq musiqisinin xarakteri necədir və ondan «Koroğlu» operasında hansı məqsədlə istifadə edilmişdir?
3. «Bayram günü» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Cəngi» xalq hərbi rəqsi ilə «Koroğlu» operasından «Cəngi»nin oxşar və fərqli cəhətlərini aydınlaşdır.

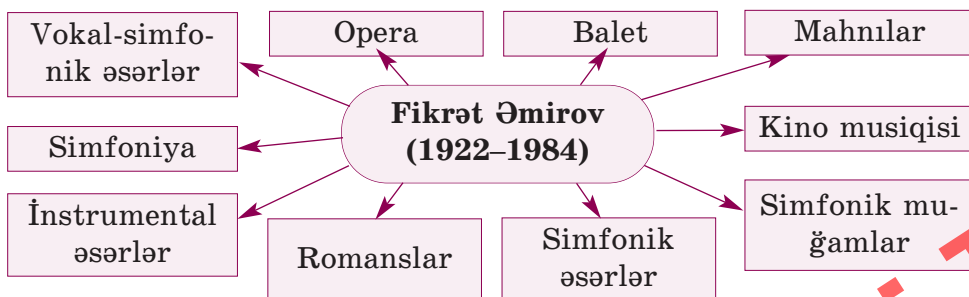
BƏSTƏKAR FİKRƏT ƏMİROV VƏ SİMFONİK MUĞAMLAR

Fikrət Əmirov

Görkəmli bəstəkar Fikrət Əmirov XX əsr Azərbaycan musiqisinin aparıcı simalarından biri olmuşdur. O, dünya musiqisində də böyük xidmətləri olan bəstəkardır. Fikrət Əmirov musiqinin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl əsərlər yazmışdır. Fikrət Əmirov 1922-ci ildə Gəncədə anadan olmuşdur. 1938-ci ildə Bakı orta ixtisas musiqi məktəbinə daxil olan bəstəkar sonrakı illərdə Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında Boris Zeydmanın sinfində təhsilini davam etdirmiş və 1948-ci ildə konservatoriyanı fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.

Bəstəkarın müraciət etdiyi musiqi janrlarına diqqət yetirək:

Bəstəkar dünya musiqi incəsənətinə «Şur» və «Kürd-ovşarı» simfonik muğamları, «Sevil» operası, «Azərbaycan kapriççiosu» və «Min bir gecə» baleti kimi zəngin əsərlər bəxş etmişdir.

Musiqi dinləyək və müqayisə edək

Klassik Azərbaycan «Şur» muğamından «Maye-şur»

Fikrət Əmirov. «Şur» simfonik muğamından «Maye-şur»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. «Şur» klassik muğamının «Maye-şur» və «Şur» simfonik muğamının «Maye-şur» şöbələrinin adları eynidir.
2. Hər iki əsərin musiqisi eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. «Şur» klassik muğamının «Maye-şur» şöbəsi müxtəlif Azərbaycan xalq çalğı alətlərində solo kimi ifa olunur.
2. «Şur» simfonik muğamının «Maye-şur» şöbəsini simfonik orkestr ifa edir.

Notla oxuyaq

«Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbəindən bir parça

Andante sostenuto

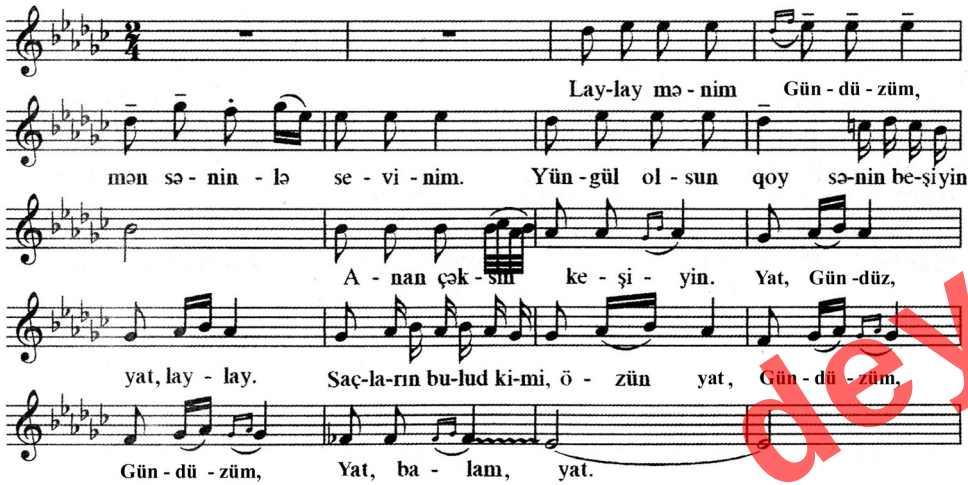
BUNU DA BİLİN

«Müqəddimə» muğamın əvvəlində ifa olunan, dəqiq vəznə, aydın ritmə malik instrumental musiqidir.

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından «Laylay»

Andante cantabile

Bu mahnının melodiyası «Şur» muğamına əsaslanır.

SUALLAR

1. Simfonik muğam janrının müəllifi hansı bəstəkardır?
2. «Laylay» mahnısı hansı operadandır?

TAPŞIRIQ: «Şur» klassik və «Şur» simfonik muğamlarının «Maye-şur» şöbələrini müqayisə etmək üçün Venn diaqramı qur.

LENDLERDƏN VALSA QƏDƏR

İohann Ştraus

Avstriya bəstəkarı İohann Ştraus (oğul) bütün dünyada «Valslar kralı» kimi tanınır. Onun «Mavi Dunay», «Artistin həyatı», «Vyana meşəsinin nağılı», «Bahar səsləri» və digər əsərləri adi valsdan rəqs poeması səviyyəsinə qalxmışdır.

İohann Ştraus milli teatr incəsənətinə çoxsaylı yeniliklər gətirmişdir. Onun yaratdığı şən ritmli, melodik «Vyana operettaları» («Yarasa», «Venesiyada gecə», «Qaraçı baron») dünyanın ən tanınmış teatr səhnələrində tamaşaya qoyulmuşdur.

«Lendler» adlanan Avstriya-alman rəqsinin tarixi çox maraqlıdır. 3/4 ölçülü və 2 nəfər tərəfindən ifa olunan bu rəqs Avstriyanın Landl vilayətində yaranmışdır. «Lendler» sözü bəzən «kəndli rəqsi» kimi də tərcümə edilir. XIX əsrin əvvəllərində bu rəqs Avstriya və Almaniyanın kəndlərindən şəhərə yol açaraq ballarda ifa olunan rəqsə çevrilmişdir. Almaniya, Avstriya və Çexiyada bayram gecələrində insanlar bu rəqsin təranələri altında oynayırdılar. XVIII – XIX əsrlərdə vals böyük sürətlə Vyanaı fəth edir. Bəstəkarlardan Hanner və İ.Ştraus (ata) gözəl vals nümunələri yaratsalar da, İohann Ştrausun (oğul) yazdığı valsar bütün dünya musiqisevərlərini heyran qoyur. Mixail Qlinkanın «Vals-fantaziya», Ferens Listin «Mefisto-vals», Pyotr Çaykovskinin «Sentimental vals», Ferederik Şopenin valsıları bütün dünya musiqisevərlərinin qəlbini fəth etmişdir.

BUNU DA BİLİN

XVII əsrdə yaranan lendler melodiyaları alman rəqsi olan doyçun və valsın sələfi hesab edilir. Amma bu rəqs valsa nisbətən bir qədər aramla ifa olunur.

*Musiqi dinləyək***İohann Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılı» valsı**

Bu rəqs simfonik orkestr üçün yazılmışdır. Həzin və valehedici melodiya malik olan bu vals insanları həyatı sevməyə çağırır.

XX əsrdə də dünya bəstəkarları tərəfindən bu janrda gözəl nümunələr yaradılmışdır. Buna misal olaraq Sergey Prokofyevin «Hərb

və sülh» operasından və Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən valsları göstərmək olar. Bəstəkar Musa Mirzəyevin simli alətlər üçün yazdığı «Vals» da olduqca diqqətəlayiq əsərdir.

Notla oxuyaq

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindəki «Vals»dan bir parça

Yeni mahnı öyrənək

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur (tərcümə
edəni Zeynal Cabbarzadə).*

I

Bakı, Bakı,
Mənim əziz şəhərim.
İnan, Odlar vətəni,
Mənimsən, mənim.

II

Xəzər, Xəzər,
Adın gəzir dünyanı.
İnan, sənə bir bənzər,
Sənə tay hanı?

Nəqərat:

Qardaş, mərd Azərbaycan,
Şən ellərin bəxtəvər
Yaşar sənin.
Bəh-bəh, gör nə büsat var!
Coşdu yenə ürəyimdə arzular.

Mahnı 6/8 metrik ölçüdə, aramlı vals tempində ifa olunur.

SUALLAR

1. Vals musiqi janrı kimi harada yaranmışdır?
2. Vals janrında yazan hansı bəstəkarları tanıyırsan?
3. «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Vals ilə əlaqədar kiçik şifahi təqdimat hazırla.

PYOTR İLİÇ ÇAYKOVSKI VƏ XALQ MUSIQISI

*Pyotr İliç
Çaykovski*

Dahi rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovski 1840-cı ildə Vyatski quberniyasının Votkinsk şəhərində mühəndis ailəsində anadan olmuşdur. Bəstəkarın anası musiqi istedadına malik bir qadın idi. O, fortepianoda çalır, romansları və xalq mahnılarını məharətlə ifa edirdi. Məhz ilk dəfə xalq musiqisini gələcək bəstəkara sevdiren də onun anası olmuşdur. On yaşında P.İ.Çaykovski Peterburq hüquq məktəbinin hazırlıq qrupuna daxil olur və oranı bitirdikdən sonra Ədliyyə Nazirliyində işləməyə başlayır. Lakin musiqiyə olan böyük sevgisi 1862-ci ildə onu Peterburqda açılmış Birinci Rus Konservatoriyasına gətirir. 1865-ci ildə konservatoriyanı gümüş medalla bitirən gənc bəstəkar Nikolay Rubinşteynin dəvəti ilə Moskva Konservatoriyasında müəllim kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır. Burada işlədiyi on ildə o, dörd opera, «Sonalar gölü» baletini, «Romeo və Cülyetta» uvertüra-fantaziyasını, «Tufan» simfonik-fantaziyasını, «Franceska da Rimini» kimi proqramlı simfonik əsərlərini, fortepiano və simfonik orkestr üçün 1 saylı konsertini yazır. Ümumilikdə, bəstəkar on opera, üç balet, altı simfoniya, proqramlı simfonik əsərlər, fortepiano və orkestr, skripka və orkestr üçün konsertlər, trio və kvartetlər, romanslar, «Uşaq albomu», «İlin fəsilləri» fortepiano albomları yaradır. Bəstəkarın yaradıcılığında rus və digər xalqların mahnıları böyük rol oynayıb. Məsələn, o, II simfoniya «Durnalar» adlı ukrayna xalq mahnısından, IV simfoniyanın finalında isə «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

P.İ.Çaykovski. «IV simfoniya». «Final» hissəsindən bir parça

Notla oxuyaq

«Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi». Rus xalq mahnısı

«Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısının tonallığını təyin edib oxuyaq:

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin, sözləri Konstantin Simonovundur (tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə).

♩ Vals tempində

Gördüyünüz kimi, mahnının üzərində iki xalqın bəstəkarı birgə işləmişdir.

SUALLAR

1. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» mahnısı hansı xalqa məxsusdur?
2. Hansı bəstəkarın simfonialarında xalq mahnılarından geniş istifadə olunmuşdur?
3. «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısını hansı xalqların bəstəkarları yazmışdır?

TAPŞIRIQ: P.İ.Çaykovski haqqında şifahi təqdimat hazırla.

MAESTRO NİYAZİ VƏ «RAST» SİMFONİK MUĞAMI

Niyazi

Dahi Azərbaycan dirijoru və bəstəkarı Niyazi Zülfüqar oğlu Tağızadə-Hacıbəyov 1912-ci ildə Tbilisi şəhərində Üzeyir Hacıbəylinin qardaşı, tanınmış bəstəkar Zülfüqar Hacıbəyovun ailəsində anadan olmuşdur.

Kiçik yaşlarından ətrafında məşhur musiqi xadimlərini gören Niyazidə musiqiyə böyük maraq oyanır. Bakı Musiqi Texnikumunu bitirən Niyazi sonradan təhsilini davam etdirmək üçün Moskva və Leningrad (indiki Sankt-Peterburq) şəhərlərinə gedir.

1935-ci ildə ilk əsərlərini – «Zaqatala süitası» simfonik poemasını, «Vətən haqqında mahnı» və «Birinci deputat» mahnılarını yazır. 1937-ci ildə M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrına dirijor vəzifəsinə dəvət edilir. 1938-ci ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan incəsənəti ongünlüyündə Müslüm Maqomayevin «Nərgiz» operasına dirijorluq edir. Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu», Qara Qarayev və Cövdət Hacıyevin «Vətən» və Fikrət Əmirovun «Sevil» operalarının, Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletinin dirijorluğunu da məhz Niyazi etmişdir. Keçən əsrin 40-cı illərində Niyazi bir-birindən gözəl «1920-ci ildə» opera-kantatası, simfonik orkestr üçün «Rəqs süitası», «Qaytağlı» və bir sıra kütləvi mahnılar yazır. 1942-ci ildə bəstəkar lirik-romantik «Xosrov və Şirin» operasını, 1949-cu ildə «Rast» simfonik muğamını, 1962-ci ildə Hindistan yazıçısı Rabindranat Taqorun əsəri əsasında «Çitra» baletini yazır və bu əsərə görə Cəvahirıl Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı olur. Dahi dirijor 1984-cü ildə Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

Niyazi. «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəindən bir parça
«Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəindən bir parça

*Müslüm Maqomayev «Vətən haqqında mahnı»-nı oxuyur.
Dirijor Maestro Niyazidir*

Oxşar cəhətlər

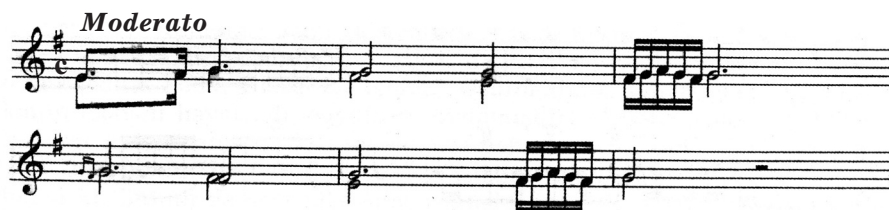
1. Adları eynidir.
2. Şöbələrin adı eynidir.
3. Melodik cəhətdən eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. Simfonik muğam simfonik orkestr tərəfindən ifa olunur.
2. Klassik muğam xalq üçlüyü tərəfindən ifa olunur.

Notla oxuyaq

«Rast» simfonik muğamının «Gərayi» şöbəindən bir parça

Yeni mahnı öyrənək**VƏTƏN HAQQINDA MAHNI**

*Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

I

Əcəb ağ gündədir mənim Vətənim,
Günlər keçir bayram kimi, el gülür.
Rəngdən-rəngə girir çölüm, çəmənəm,
Aşığın sazında gülür, tel gülür.

Nəqərat:

Gülür bağlar, uca dağlar,
Əcəb gözəldir, bu şən çağlar.

II

Yaxın gələ bilməz bizə kədər, yas,
Gülür ölkəmizin qızı, gəlini.
Gecə-gündüz nəgmə söylər Kür, Araz,
Kim istəməz azad, xoşbəxt elini?!

Nəqərat:

Dil azaddır, el azaddır,
Azad sazlarda söz azaddır.

SUALLAR

1. Niyazi hansı ailədə dünyaya gəlmişdir?
2. «Rast» simfonik muğamının xarakteri necədir?
3. «Vətən haqqında mahnı»nın müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Vətən haqqında mahnı»ya uyğun şəkil çək.

TOFIQ QULİYEV VƏ AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ

Tofiq Quliyev

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Tofiq Ələkbər oğlu Quliyev 7 noyabr 1917-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. 1934-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının fortepiano və dirijorluq fakültəsində təhsil almışdır. Bəstəkarın ilk melodiylarından biri olan M.Ə.Sabirin «Uşaq və buz» şeirinə yazdığı «Dərsə gedən bir uşaq» mahnısı da məhz bu illərdə yaranmışdır. Tofiq Quliyev «Rast» və «Zabul segah» muğamlarını nota almaqla bərabər, onları fortepiano üçün də işləmişdir. Sonradan Moskva Konservatoriyasının fortepiano və dirijor-

luq sinfində təhsilini davam etdirən bəstəkar, eyni zamanda məşhur rus dirijoru Aleksandr Sfasmanın estrada orkestrində pianoçu kimi çalışmışdır. 1939-cu ildə Bakıya qayıdan bəstəkar rəhbərlik etdiyi orkestrlə tez-tez müharibə illərində döyüşçülər qarşısında çıxışlar etmişdir.

Müharibədən sonra Tofiq Quliyev kino musiqisi və mahnı janrında gözəl nümunələr yaratmışdır. Keçən əsrin 50-ci illərində bəstəkar «Nuxa», «Qulu», «Brilyant», «Yüz bir», «Əskərani», «Qızılgül», «Altı nömrə», «Lalə», «Şalaxo», «Xalabacı», «Narıncı», «Darçını», «Keçiməməsi», «Cığcığa», «Bəxtəvəri» və «Turacı» xalq rəqslərini fortepiano üçün işləmişdir.

Tofiq Quliyev 1958-ci ildən 2000-ci ilədək Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasında professor vəzifəsində çalışmışdır.

Tofiq Quliyev «Ögey ana», «Bəxtiyar», «Onu bağışlamaq olarmı», «Möcüzələr adası», «Telefonçu qız», «Nəsimi» və s. kimi filmlərə musiqi bəstələmişdir. Bəstəkar uzun illər Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının rəhbəri olmuşdur. O, 2000-ci ildə vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək**Tofiq Quliyev. «Qaytağı» fortepiano pyesi**

Azərbaycan xalqının ruhunda yazılmış bu virtuoz əsər fortepiano aləti üçün işlənmişdir. Bu rəqs əsərinin ilk ifaçısı Fərhad Bədəlbəyli olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, «Qaytağı» eyniadlı Azərbaycan xalq rəqsi əsasında yazılmışdır.

Fərhad Bədəlbəyli
«Qaytağı» fortepiano
pyesini ifa edərkən

Notla oxuyaq

«Qaytağı». Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça

Allegretto

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq**VƏTƏN HAQQINDA MAHNI**

*Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

Allegretto

Ə - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,
Gün - lər ke - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.

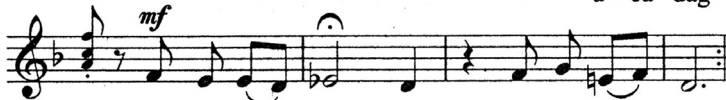

Rəng - dən - rən - gə gi - rir çö - lüm, çə - mə - nim.
A - şı - ğın sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.

Nəqərat:

Gü - lür bağ - lar, u - ca dağ - lar,

Ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

SUALLAR

1. Tofiq Quliyev hansı xalq rəqslərini fortepiano aləti üçün işləmişdir?
2. Forteplano alətində dinlədiyiniz «Qaytağı» rəqsi xalqa, yoxsa bəstəkarə məxsusdur?
3. Niyazi «Vətən haqqında mahnı»-nı kimin sözlərinə bəstələmişdir?

TAPŞIRIQ: Məşhur rəqs ustaları haqqında şifahi təqdimat hazırla.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Mövzu ilə əlaqədar bəstəkarların adlarını şəkillərinə görə təyin et.

TESTLƏR

1. «Arşın mal alan» operettasının müəllifi kimdir?

- a) Qara Qarayev b) Fikrət Əmirov c) Üzeyir Hacıbəyli

2. «Rast» simfonik muğamının müəllifi kimdir?

- a) Fikrət Əmirov b) Süleyman Ələsgərov c) Niyazi

3. «Şur» simfonik muğamının müəllifi kimdir?

- a) Qara Qarayev b) Fikrət Əmirov c) Niyazi

4. «Ländler» hansı xalqa məxsus rəqsdir?

- a) fransız b) alman c) Avstriya

5. İ.Ştraus (oğul) hansı xalqın bəstəkarıdır?

- a) fransız b) rus c) Avstriya

6. «Tərəkəmə», «Vağzalı», «Qaytağı», «Turacı», «Dərçini» hansı xalqa məxsus rəqslərdir?

- a) gürcü b) rus c) Azərbaycan

Çap

QARA QARAYEV VƏ DÜNYA XALQLARININ MUSİQİSİ

Qara Qarayev

Dünya şöhrətli bəstəkarımız Qara Qarayev 1918-ci ildə Bakıda həkim ailəsində anadan olmuşdur. 1935-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsində, Üzeyir Hacıbəylinin sinfində Azərbaycan xalq musiqisinin əsaslarını öyrənmişdir. 1938-ci ildə «Ürək mahnısı» kantatasını yazmışdır. Həmin ildə Moskva Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsinə daxil olmuş və oranı Dmitri Şostakoviçin sinfi üzrə bitirmişdir. Konservatoriyada oxuduğu dövrdə o, Cövdət Hacıyevlə birlikdə müasir mövzuda «Ayna» operasını yazmaq fikrinə düşür, lakin opera yazılmaz. Onların yaradıcılıq birliyinin nəticəsi kimi meydana gələn, librettosu İsmayıl Hidayətzadəyə, sözləri Məmməd Rəhimə məxsus olan «Vətən» operası isə Dövlət mükafatına layiq görülür. 1948-ci ildə Qara Qarayev yazdığı «Leyli və Məcnun» (Nizami Gəncəvinin 800 illiyi münasibətilə) simfonik poemasına görə yenidən Dövlət mükafatına layiq görülür. Sonradan klassik balet musiqisinin ənənələrini inkişaf etdirən bəstəkar «Yeddi gözəl» baletini yazır. 1952-ci ildə Qara Qarayev Albaniya Xalq Respublikasına səfər edir və bu xalqın melodiyları əsasında simfonik orkestr üçün «Alban rapsodiyası»nı yazır. İspan xalq musiqisi intonasionalarına əsaslanaraq yazdığı «Don Kixot qravürləri»ndən (eyniadlı film əsasında) sonra Afrika zəncilərinin həyatına həsr olunmuş «İldırım yollarla» baletini işləyir. Balet 1958-ci ildə tamaşaya qoyulur. «Vyetnam» süitində bəstəkar Vyetnam xalq musiqisi intonasionalarını simfonik orkestrin müxtəlif təbirləri vasitəsilə inkişaf etdirir. Onun bir çox filmlərə, Mixail Lermontovun «Maskarad», Vilyam Şekspirin «Hamlet» pyeslərinə yazdığı musiqi nümunələri də məhz o ölkələrin xalq musiqi intonasionalarına əsaslanmışdır.

Bəstəkar öz ənənələrinə sadıq qalaraq yazdığı «Yeddi gözəl» baletində müxtəlif xalqlara məxsus olan yeddi gözəlin obrazını onların təmsil etdikləri xalqların musiqi intonasionalarından istifadə edərək yaratmışdır.

Qara Qarayev 1982-ci il may ayının 13-də vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyərkən

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli»

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli»

Notla oxuyaq

Qara Qarayev. «İldırımli yollarla» baletindən melodiya

Mahnını yada salaraq 2-3 səslə şəklində notla oxuyaq**GƏNCLİK MAHNISI**Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

Tempo di valse

Xor S A

mf

Dal - ға - lı Xə - zər - də biz

sal - dıq ilk qəh - rə - man bir şə - hər Bu şə -

hər-dən, bu yer - dən gör-mə - yib heç bə - şər. Bir vü -

S

qar - la, if - ti - xar - la du - rur şö - rət

A

A ---

a - da - sı, Bu - ruq - la - rın dal - ға - lar - la

A ---

qov - ға - sı var, qov - ға - sı

Nəqarat:

SUALLAR

1. Qara Qarayevin hansı baletində müxtəlif xalqlara məxsus yeddi gözəlin obrazı musiqi vasitəsilə təsvir olunub?
2. Qara Qarayevin hansı musiqi əsərlərini tanıyırsan?
3. «Gənclik mahnısı»nın müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Qara Qarayev haqqında şifahi təqdimat hazırla.

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV VƏ «BAYATI-ŞİRAZ» SİMFONİK MUĞAMI

Süleyman Ələsgərov

Süleyman Ələsgərov 1924-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. Şuşa orta ixtisas musiqi məktəbində tar üzrə təhsilini bitirdikdən sonra o, 1943-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olur. Konservatoriyada oxuduğu illərdə «Həzi Aslanovun xatirəsinə» simfonik poemasını, «Məhəbbət gülü» musiqili komediyasını, skripka, violonçel və fortepiano triosunu, «Vətən» simfoniyasını, «Gözləməni», «Gözləyirəm», «Xatirə» mahnılarını və digər əsərlərini yazmışdır. 1967-ci ildə bəstəkarın «Milvonçunun dilənçi oğlu» musiqili komediyası Azərbaycan Dövlət mükafatına layiq görülür. «Ulduz» operettası isə təkcə Azərbaycanda deyil, Türkiyədə də tamaşaya qoyulur və onun əsasında eyniadlı musiqili bədii film çəkilir. 1962-ci ildə bəstəkarın Nəriman Nərimanovun eyniadlı əsəri əsasında yazdığı «Bahadır və Sona» operası səhnələşdirilir. Sonrakı illərdə bəstəkar «Vətənə eşq olsun», «Bahar təranələri», «Bir bayraq altında» kantatalarını və «Çingiz İldırım» vokal-simfonik poemasını yazır. Süleyman Ələsgərovun «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı olduqca maraqlı əsərdir. Onun «Sərvi-xuramanım mənim», «Vətənimdir» romans-qəzəlləri bu gün də uğurla səslənir. Bəstəkar böyüklər və uşaqlar üçün çoxlu sayda mahnıların müəllifidir.

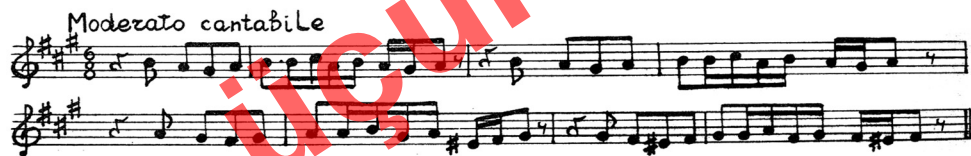
Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamından bir parça

Bu simfonik muğamda sərbəst vəznli improvizasiya xarakterli şöbələr, dəqiq vəznli təsnif, diringə və rənglər var. Bəstəkar simfonik orkestrin alətlərinin müxtəlif koloritlərindən istifadə edərək, bir-birini sevən iki gəncin sevgi həyatını xatırladan bütöv bir lövhə yaratmışdır.

Notla oxuyaq

«Küçələrə su səpmişəm». Azərbaycan xalq mahnısı

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan bu musiqi Rəşid Behbudovun ifasında dinlənilir və notla oxunulan variantla müqayisə edilir.

Notla və sözləri ilə oxuyaq**«Aman, ovçu». Azərbaycan xalq mahnısı**

Andantino

A - man, ov - çu, vur - ma mə - ni,
Mən bu da - ğın, a ba-lam, ma-ra - lı - yam.
Ma-ra - lı - yam, ma-ra - lı - yam,
Mən bu ye - rin, a gü-lüm, ma-ra - lı - yam, ba - la,
Ov - çu ə - lin - dən, a ba-lam, ya-ra - lı - yam.

Bu mahnı «Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanır.

Yeni mahnı öyrənək**AMAN, OVÇU**

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Aman, ovçu, vurma məni,
Mən bu dağın, a balam, maralıyam.
Maralıyam, maralıyam,
Mən bu yerin, a gülüm, maralıyam, bala,
Ovçu əlindən, a balam, yaralıyam.

II

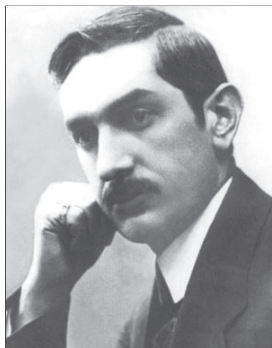
Bu dağlarda maral gəzər,
Ayaqların, a balam, daşlar əzər.
Mən yarım neyləmişəm,
Yarım məndən, ay balam, kənar gəzər.

SUALLAR

1. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamını kim yazmışdır?
2. Hansı xalq mahnıları «Bayatı-Şiraz» muğamı üzərində səslənir?
3. Süleyman Ələsgərovun daha hansı əsərlərini tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: «Aman, ovçu» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

*Müslüm
Maqomayev*

Əbdül Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev (böyük) 1885-ci ildə Qroznı şəhərində anadan olmuşdur. Atası xalq çalğı alətlərində gözəl ifa edir, anası isə mələhətli səsi ilə xalq mahnıları oxuyurdu. İbtidai təhsilini Qroznıda ikiillik məktəbdə alan Müslüm Maqomayev sonra Qori seminariyasına daxil olur və Üzeyir Hacıbəyli ilə birlikdə oranı bitirir. Bu tədris ocağında o, qoboy və skripkada ifa etməyi öyrənir, vokal və musiqi nəzəriyyəsi fənləri ilə tanış olur. Seminariya orkestrinin solisti olmaqla bərabər, orkestrdə dirijorluq edir. Elə bu ərafədə Müslüm

Azərbaycan xalq musiqisinin incəliklərini öyrənir. 1905-ci ildə Azərbaycana gələn Müslüm Maqomayev 1911-ci ilə qədər Lənkəranda yaşayır və məktəbdə müəllimlik edir. Burada o, həm də şagirdlərdən ibarət xor və dram dərnəyi yaradır. 1911-ci ildə Tiflis Müəllimlər İnstitutuna ekstern yolu ilə imtahan verir. 1912-ci ildən Üzeyir Hacıbəylinin yaxın silahdaşı kimi Azərbaycanın musiqi həyatında fəal iştirak edir, orkestrdə skripkada çalır, opera tamaşalarında dirijorluq edir. 1916-cı ildə bəstəkar ilk operasını — «Şah İsmayıl»ı yazır və bu opera 1919-cu ildə tamaşaya qoyulur. 1924-25-ci və ondan sonrakı illərdə «Yaz», «Tarla», «Bizim kənd», «Neft» kimi mahnıları, eyni zamanda kiçik orkestr əsərlərindən olan «Azərbaycan çöllərində», «Ceyran» rapsodiyaları, «Ləzginka», «Turacı», «Əskərani», «Şəlalə» kimi rəqsləri, «Rəngi-Şüştər», «Təsnifi-Şur», «Pişdəramədi-çahargah», «Radio marşı» kimi əsərlərini yazır.

1935-ci ildə bəstəkarın inqilabi mövzuda «Nərgiz» operası yaranır. Bu operada da bəstəkar «Şah İsmayıl» operasında olduğu kimi orijinal musiqi ilə bərabər, həm də xalq musiqi nümunələrindən istifadə etmişdir. Müslüm Maqomayev 1937-ci ildə Nalçıkdə vəfat etmişdir. O, Bakıda dəfn olunmuşdur.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça

Notla oxuyaq

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Qızlar xoru»ndan bir parça

Allegro

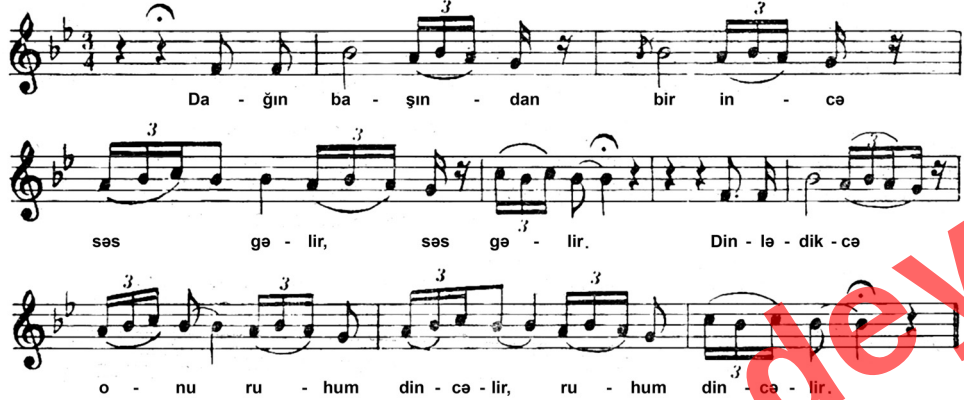

Xorun lirik və rəqsvarı melodiyası, həm də onun bənd quruluşuna malik olması bu musiqi nümunəsini xalq mahnı melodiyalarına yaxın edir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. «Nərgizin ariyası»ndan bir parça

Moderato

SUALLAR

1. Müslüm Maqomayevin hansı operalarını tanıyırsan?
2. Müslüm Maqomayev hansı Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən öz əsərlərində istifadə etmişdir?
3. «Nərgiz» operası hansı mövzuda yazılmışdır?

TAPŞIRIQ: Müslüm Maqomayev haqqında şifahi təqdimat hazırla.

CAHANGİR CAHANGİROV VƏ XALQ MUSIQİSİ

*Cahangir
Cahangirov*

Görkəmli bəstəkar Cahangir Şirgəşt oğlu Cahangirov 1921-ci ildə Bakının Balaxanı kəndində, fəhlə ailəsində anadan olmuşdur. Musiqiyə və teatra böyük maraq göstərən Cahangir yeddiillik məktəbi bitirəndən sonra Bakıdakı Teatr texnikumuna daxil olur, eyni zamanda musiqi məktəbində təhsilini davam etdirir. 1940-cı ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının xalq musiqisi şöbəsinə qəbul olunur və filarmoniyanın mahnı və rəqs ansamblının xor qrupuna, sazçı qızlar ansamblına rəhbərlik edir. 1944-cü ildə Cahangir Cahangirov Azərbaycan Dövlət Radio Verilişləri Komitəsində xor rəhbəri vəzifəsinə dəvət olunur. 1945-ci ildə bəstəkar konservatoriyanın nəzəriyyə-bəstəkarlıq şöbəsinə daxil olur. Təhsil illəri dövründə onun Nizami Gəncəvinin sözlərinə yazdığı «Gül camalın» romansı, skripka və fortepiano üçün sonatnası, «Arazın o tayında» vokal-simfonik poeması, «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert» və digər əsərləri yaranır. Konservatoriyayı 1951-ci ildə bitirir. O, 1954-cü ildən ömrünün sonuna kimi konservatoriyanın xor kafedrasına rəhbərlik edir. 1957-ci ildə bəstəkar yazıçı Mirzə İbrahimovun «Gələcək gün» romanı əsasında «Azad» operasını, 1959-cu ildə «Füzuli» kantatasını yazır və bu əsər Məhəmməd Füzulinin 400 illiyi münasibətilə keçirilən müsabiqədə birinci yeri tutur. Bu illərdə bəstəkar mahnılar və müxtəlif janrlı musiqi əsərləri yazır. 1979-cu ildə bəstəkarın «Xanəndənin taleyi» operası Mirzə Fətəli Axundov adına Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulur. Onun bütün əsərləri Azərbaycan muğamlarına, xalq mahnı və rəqslərinə əsaslanır. Cahangir Cahangirov 1992-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

C.Cahangirov. «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert»in III hissəsindən bir parça

C.Cahangirov bu əsərdə «Bu gün ayın üçüdür» adlı Azərbaycan xalq mahnısının melodiya-sından istifadə etmişdir. Bu əsəri ilk dəfə Azad Əliyev ifa etmişdir.

*Azad Əliyev,
skripkaçı, Xalq
artisti*

Notla oxuyaq

«Bu gün ayın üçüdür». Azərbaycan xalq mahnısı

Mahnını yada salaraq oxuyaq**QARABAĞ**

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

I

Sən ellərin, könüllərin
Ülvi diyarısən,
Şirin canın, Azərbaycanın
Bir əbədi baharısən.

Nəqərat:

Cənnətim Qarabağ!
Zinətim Qarabağ!
Nəğmələr gülüstanısən,
Sevgi dastanısan.

II

Quşlar uçar, güllər açar
Mavi qucağında.
Hara baxsan, zövq alacaqsan
Sənin İsa bulağında.

Nəqərat:**SUALLAR**

1. «Bu gün ayın üçüdür» Azərbaycan xalq mahnısından hansı bəstəkar öz əsərində istifadə etmişdir?
2. Notla ifa edilən «Bu gün ayın üçüdür» mahnısı hansı tonallıqda səslənir?
3. «Qarabağ» mahnısının müəllifləri kimdir və bu mahnının xarakteri necədir?

TAPŞIRIQ: «Qarabağ» mahnısının mətninə uyğun şəkil çək.

13-14-cü MÖVZU

I YARIMİLDƏ KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

15-16-cı MÖVZU

SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ

17-ci MÖVZU

BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Rəssamlarımızın çəkdiyi şarjlar hansı bəstəkarlarımıza məxsusdur?

*Rəssam
Nəcəfqulu*

*Rəssam
Həsən
Haqverdiyev*

*Rəssam
Tahir
Salahov*

*Rəssam
Həsən
Haqverdiyev*

*Rəssam
Nəcəfqulu*

TESTLƏR

1. «Slavyan gözəli» və «Gözəllər gözəli» musiqi nümunələri kimə məxsusdur?

- a) A.Məlikov b) S.Rüstəmov c) Q.Qarayev

2. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamının bəstəkarı kimdir?

- a) İ.S.Bax b) S.Ələsgərov c) M.Maqomayev

3. «Nərgiz» operasının müəllifi kimdir?

- a) T.Quliyev b) S.Ələsgərov c) M.Maqomayev

4. «Bu gün ayın üçüdü» Azərbaycan xalq mahnısından kim öz skripka və simfonik orkestr üçün konsertində istifadə etmişdir?

- a) R.Mustafayev b) C.Cahangirov c) A.Rzayev

*Muğamdan
operayadək*

Çap

MUĞAM HAQQINDA

Azərbaycan musiqisində Avropa musiqisindən fərqli olaraq, iki əsas yox, yeddi əsas lad, yəni yeddi əsas məqam və ya yeddi əsas muğam vardır.

Zaman keçdikcə bu yeddi muğam xalq sənətkarları tərəfindən cilalanaraq genişlənməmiş və yeddi əsas muğam silsiləsinə əlavə muğamlar daxil olmuş, bu da muğamın zəngin xəzinəsinə və milli musiqimizin unudulmayan tarixinə çevrilmişdir. Notların sayı yeddi, həftə günlərinin sayı yeddi, muğamların sayının yeddi olması onlar arasında uyğunluğun olduğunu göstərir. Buradan elə bir fəlsəfi harmoniya yaranır ki, həftə günlərinin hər biri bir muğamla əlaqəlidir:

Muğam üçlüyü

Rast – bazar ertəsi;
Şur – çərşənbə axşamı;
Segah – çərşənbə;
Çahargah – cümə axşamı;
Hümayun – cümə;
Bayatı-Şiraz – şənbə;
Şüştər – bazar günü.

Beləliklə, muğam yeddilərdə birləşir, yeddilərdə hərəkət edir və kainatın sonsuzluğunu, tükənməzliyini bildirir. Muğam da kainat qədər sonsuz və tükənməzdir.

Muğamın yaranması və formalaşması ilə əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, əvvəllər dinlə bağlı olan «avaz», yaxud «avzat» sonradan qəzəllə birləşdirilərək muğama çevrilmişdir. Muğamı qəzəlsiz və qəzəli muğamsız təsəvvür etmək mümkün deyildir. Uzun əsrlər boyu Azərbaycan xanəndələri muğam oxuyarkən Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəsimi, Xətai, Şirvani və Vahidin qəzəllərindən istifadə etmişlər. Böyük bəstəkar, musiqişünas Əfrasiyab Bədəlbəyli muğam haqqında belə demişdir: «Muğam musiqimizin təməli, bünövrəsi, onun dayaq sütunudur».

Musiqi dinləmək

«Şüştər» muğamından «Bərdəşt». Xalq artisti Alim Qasımovun ifasında

Bəstəkarlarımız ilham mənbəyi kimi həmişə muğamlarımızdan, muğam intonasiyalarından istifadə etmişlər.

Musiqi dinləyək

Arif Məlikov. «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi»

Arif Məlikov «Məhəbbət əfsanəsi» baletində «Xalq səhnəsi» üçün yazdığı hissədə məhz «Şüştər» muğamının intonasiyalarına müraciət etmişdir.

Notla oxuyaq

«Şüştər» muğamından «Şüştər» təsnifi

Allegretto

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq**ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ**

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

f

Bu gün dö - yüş mey - da - nın - da qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul!

Bir i - gid - sən a - dın çı - xıb, ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul!

Sən i - gid - lər cər - ge - sin - də hə - mi - şə gəl sa - na, o - ğul!

Do - ğub - dur mērd a - na sə - ni, sən də ol mērd a - na, o - ğul!

Qəh - rē - man - lıq a - dı sən - də ol - sun ni - şa - nē, ay o - ğul!

Qəh - rē - man - lıq a - dı sən - də ol - sun ni - şa - nē, ay o - ğul! ol - sun ni - şa - nē,

ay o - ğul!

SUALLAR

1. Muğamlarımızla həftə günlərinin arasında hansı əlaqə vardır?
2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Muğamla əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

1990-cı İL 20 YANVAR FACİƏSİNİ SƏSLƏNDİRƏN MUĞAMLAR

Şəhidlər xiyabanı

20 yanvar 1990-cı ildə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə və keçmiş SSRİ rəhbərliyinin vətənimizə qarşı qərəzli siyasətinə etiraz əlaməti olaraq ayağa qalxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə Bakıya sovet hərbi hissələri daxil oldu. Rus ordusu ağır hərbi texnikanın köməyi ilə dinc əhəlinin kütləvi etiraz aksiyasını vəhşicəsinə yaktırdı. Bu qırğın nəticəsində milliyyətimizdən asılı olmayaraq, yüzlərlə Azərbaycan vətəndaşı məhv edildi. Qanlı 20 Yanvar günü dünyasını dəyişənlər Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıldı. Qırmızı qərənfillər axıdılmış şəhid qanının simvoluna çevrildi. Milli tariximizin ən parlaq qəhrəmanlıq səhifələrindən birinə çevrilən 20 Yanvarı xalqımız «Ümumxalq Hüzün Günü» kimi qeyd edir. Məhz 20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında kədərimizi ifadə edən muğamlarımız «Hümayun», «Şüştər», mübarizə əhvali-ruhiyyəli «Çahargah» qoboy, kamança, tar, ud kimi qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında səsləndirilir.

Musiqi dinləyək

«Hümayun». Azərbaycan klassik muğamından bir parça

Notla oxuyaq

«Hümayun» muğamının səs sırası

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Revkiyem» adlanan VII hissə

Bu əsər şəhid Çingiz Mustafayevə həsr olunmuşdur. Dinlədiyimiz musiqi xor kollektivi tərəfindən sözsüz, simfonik orkestrin müşayiəti ilə səslənir. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən dinlədiyimiz hissə «Hümayun» Azərbaycan klassik muğamına əsaslanır.

*Çingiz Mustafayev.
Azərbaycanın Milli
Qəhrəmanı*

*Mahnı oxuyaq***ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ**

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.*

I

Bu gün döyüş meydanında qoç kimi sən dayan, oğul,
Bir igidsən adın çıxıb, yayılıb hər yana, oğul,
Sən igidlər cərgəsində həmişə gəl sana, oğul,
Doğubdur mərd ana səni, sən də ol mərdanə oğul,
Qəhrəmanlıq adı səndə olsun nişanə, ay oğul!

II

Azərbaycan, igidlərin yayılıb dünyaya səsi,
Hər bir dağın sinəsində var bir Koroğlu qalası.
Bu qanıçən düşmənlərin tezəcə alınar havası,
Çöllər ona məzar olar, kəsilər murdar nəfəsi.
Al süngünü, sanc gözünə, qoy boyansın qana, oğul!

SUALLAR

1. «Hümayun» Azərbaycan muğamının xarakteri necədir?
2. Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən dinlədiyiniz musiqi nümunəsi hansı muğama əsaslanır?
3. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısının müəllifləri kimdir?

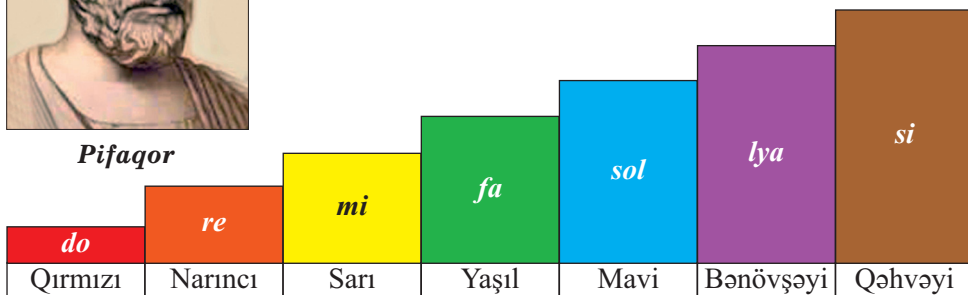
TAPŞIRIQ: «20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında» mövzusunda şəkil çək.

NOT SƏSLƏRİ VƏ MUĞAMLAR HAQQINDA

Pifaqor

Qədim yunan filosofu Pifaqor (təxminən b.e. əvvəl 570–490-cı illər) musiqinin 7 tonunu icad etdi. Pifaqor bu tonları yüksəkliyinə görə və rəng müxtəlifliyinə görə belə yerləşdirdi:

Sxemdə göstərilən adlar isə eramızın 995–1050-ci illərində yaşamış nəzəriyyəçi və bəstəkar, not sisteminin yaradıcısı Qvido de Aretsonun müqəddəs İohannın xatirəsinə həsr etdiyi orta əsrlərdə geniş yayılmış kilsə himninin sözlərinin ilk hecalarından götürülmüşdür:

Ut	queant laxis
Re	sonare fibris
Mi	ra gestorum
Fa	mili tuorum
Sol	ve polluti
La	bii reatum
Sa	ncte fahannes

Sonradan oxumaq asan olsun deyə italyan musiqiçiləri Doni «ut» hecasını öz adının ilk hecası olan «do» ilə, Ansel isə «sa» hecasını «si» ilə əvəz etdi.

Bu səs sırası bu günə kimi dəyişilməmişdir.

Qədim yunanlar 7 səma cismindən hər birinin Pifaqorun kəşf etdiyi 7 tondan birinə uyğun olduğunu zənn edirdilər. Şərq alimləri isə 7 səma cismini muğamlarla belə əlaqələndirirdilər:

Do	– Yupiter – Zərifkənd
Re	– Saturn – Rəhavi
Mi	– Ay – Nəva
Fa	– Merkuri – Busəlik
Sol	– Venera – Rast
Lya	– Günəş – Əraq
Si	– Mars – Üşşaq

Nildən Qanqa, Qafqazdan Orta Asiyaya, üzü Şərqi yayılan muğamlar **muğam, makom, mukam, dəsgah, təqsim, raqa** adlansa da, onların kökləri eyni bulaqdan su içmişdir.

Musiqi dinləyək

«Hümayun» muğamından «Bərdaşt» şöbəsi.
Kamançada ifa edir Azərbaycanın Xalq artisti
Şəfiqə Eyvazova

Üzeyir Hacıbəyli. «Aşıqsayağı». Fortepiano
triosunun ifasında

Bu əsər fortepiano triosu üçün yazılmışdır.
Skripka, violonçel və fortepiano triosu üçün ya-
zılmış «Aşıqsayağı» əsəri «Şur» Azərbaycan mu-
ğamı intonasiyaları üzərində səslənir.

Şəfiqə Eyvazova,
Xalq artisti

Notla oxuyaq

Cahangir Cahangirov. «Arazın o tayında»
simfonik poemasının girişindən bir parça

Bu musiqi «Hümayun» muğam intonasiyalarına əsaslanır:

Andante. sostenuto.

Mahnını yada salaraq oxuyaq**BİZİM HƏYƏT**

I

Bizim həyətdə çox uşaq var,
Bir-birini çox sevirlər onlar.
Böyük meydandır bizim həyət,
Qaynar qazandır bizim həyət.

Nəqərat:

Bax, bax, nə gözəldir bizim həyət,
Gəl, bax, nə gözəldir bizim həyət.

Bu mahnı «Şur» Azərbaycan muğamına əsaslanır.

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

II

Uca evləri nə göyçəkdir,
Onun dörd yanı gül-çiçəkdir.
Gömgöy dənizdir bizim həyət,
Hər vaxt təmizdir bizim həyət.

SUALLAR

1. Notların adlarının yaranması ilə əlaqədar nə bilirsən?
2. Üzeyir Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsəri hansı alətlərdən ibarət trio üçün yazılmışdır?
3. «Bizim həyət» mahnısının xarakteri necədir?

TAPŞIRIQ: «Not səsləri və muğamlar» mövzusunda şifahi təq-
dimat hazırla.

SOLTAN HACIBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUĞAM VƏ FOLKLOR MUSIQISI

Soltan Hacıbəyov

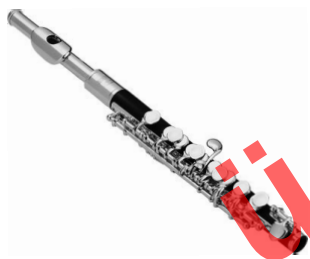
Soltan İsmayıl oğlu Hacıbəyov 1919-cu ildə Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. Bəstəkar ikisənifli ibtidai məktəbi bitirdikdən sonra 1930-cu ildə Bakıya gəlir və əmisi — dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin ailəsində yaşayır. Bəstəkar orta ixtisas musiqi məktəbini truba sinfi üzrə bitirir. 1939-cu ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında professor, bəstəkar Boris Zeydmanın sinfində təhsil almağa başlayır. Konservatoriyada təhsil aldığı müddətdə Soltan Hacıbəyovun «Qızılgül» (1940) musiqili komediyası tamaşaya qoyulur.

Bu illərdə bəstəkar skripka və simfonik orkestr üçün konsert, simli kvartet, simfonik variasiyalar, kantata və digər janrlı əsərlər yazır. 1946-cı ildə konservatoriyanı bitirir. II simfoniyasını tamamlayır. Bəstəkar bu dövrdə Türkmənistan Dövlət Opera və Balet Teatrının sifarişi ilə «Kəminə və Qazı» adlı opera üzərində işləməyə başlayır, lakin bu işi tamamlaya bilmir. Qeyd olunan əsərin musiqisi əsasında S.Hacıbəyov «Karvan» simfonik lövhəsini yazır. 1950-ci ildə bəstəkarın «Gülşən» baleti yaranır. 50-ci illərdə Bolqarıstan və Çexoslovakiyaya səfər edən bəstəkar Azərbaycan xalq çalğı alətləri üçün «Bolqar süitəsi» və «Çex rəqsi» əsərlərini bəstələyir. 1964-cü ildə isə Hindistan səfərinin nəticəsi kimi «Hind mövzusunda süitəsi» işıq üzünə görünür. O, 1974-cü ildə Bakı şəhərində vəfat edir.

Bəstəkar «Karvan» simfonik lövhəsində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsi intonasiyalarına əsaslanmışdır. Bu melodiya orkestrdə fleyta musiqi alətinin ifasında səslənir.

Musiqi dinləyək

Soltan Hacıbəyov. «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça

Fleyta

Karvan

Simfonik orkestr

Bəstəkar «Gülşən» baletində pambıq yığımını təsvir edən musiqi lövhəsində «Çoban bayatısı» xalq melodiyasının intonasiyalarından istifadə etmişdir.

Notla oxuyaq

Soltan Hacıbəyov. «Gülşən» baletindən «Pambıq yığımı»

Mahnı oxuyaq

LAYLAY

Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

I

Yat, ay mənim körpə quzum, a laylay,
Yat, saçları ipək qızım, a laylay.
Laylay, balam, a laylay,
Laylay, gülüm, a laylay.

II

Pəncərədən boylanıb ay, a laylay,
Yat, mən sənə deyim laylay, a laylay.
Yat, tərpedim beşiyini, a laylay,
Çəkim sənin keşiyini, a laylay.

SUALLAR

1. Soltan Hacıbəyov hansı əsərində «Sur» muğamının «Hicaz» şöbəsinin intonasiyalarından istifadə edib?
2. Soltan Hacıbəyovun «Karyan» simfonik lövhəsi hansı əsərin musiqisi əsasında yazılmışdır?
3. Soltan Hacıbəyovun «Gülşən» baletində hansı Azərbaycan folklor musiqi nümunəsindən istifadə edilmişdir?

TAPŞIRIQ: «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

AMERİKA CAZI VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Vaqif Mustafazadə

Görkəmli pianoçu, caz ustası, Azərbaycan muğamlarını caz texnikası ilə birləşdirərək muğam-caz musiqi janrının təməlini qoyan Vaqif Əziz oğlu Mustafazadə 16 mart 1940-cı ildə Bakıda anadan olmuşdur. İçərişəhərdəki kiçik bir məhəllədə böyüyən Vaqif ilk musiqi təhsilini anası Zivər xanımdan alır. Mahir pianoçu olan Zivər xanım Vaqifə xalq folklor nümunələri ilə yanaşı, klassik bəstəkarların – İohanın Sebastyan Baxın, Lyudviq Van Bethovenin, Volfqanq Amadey Motsartın, Üzeyir Hacıbəylinin və digərlərinin əsərlərini düzgün çalmağı öyrədir.

Yeddiillik orta musiqi məktəbini bitirən Vaqif Mustafazadə Bakıdakı Asəf Zeynallı adına Musiqi Texnikumuna daxil olur və oranı 1963-cü ildə bitirir. Bu dövrdə o, Sergey Raxmaninovun, Sergey Prokofyevin fortepiano və simfonik orkestr üçün konsertlərini, İ.S.Baxın prelyüd və fuqalarını, V.A.Motsartın sonatalarını böyük ustalıqla ifa edirdi. Bütün bunlarla bərabər, gənc Vaqifi Amerikada, Qərbi Avropada təşəkkül tapmış caz musiqi janrı aludə etmişdi. O, gecələri səhərdə radio dalğalarında caz musiqisi dinləyir, onun sirlərini öyrənir və bu janrı muğamla əlaqələndirməyə başlayır, onları müasir akkordlarla, caz üslubuna uyğun improvizasiya edir. O dövrdə bu musiqiyə qoyulmuş qadağa qarşısında tab gətirməyən Vaqif Mustafazadə Tiflis şəhərinə gedir, Gürcüstan Dövlət Filarmoniyasında «Qafqaz» caz-triosu yaradır. 1970-ci ildə Bakıya qayıdan Vaqif Mustafazadə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında «Leyli» adlı ilk qadın vokal kvartetinin əsasını qoyur. Bu kollektiv 1971-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radio Komitəsinin nəzdinə keçir və «Sevil» kvarteti kimi fəaliyyət göstərir.

Vaqif Mustafazadə 1978-ci ildə Monakoda VIII Beynəlxalq müsabiqədə birinci mükafata layiq görülür və Azərbaycanın Əməkdar artisti, Dövlət mükafatı laureatı adını alır.

1979-cu ildə Azərbaycan televiziyasının «Məktəblilərin musiqi klubu» verilişində «Caz və Azərbaycan muğamları» mövzusunda tarixi çıxışını edir. Bu verilişdən bir gün sonra Vaqif Mustafazadə Daşkəndə qastrol səfərinə gedir və 17 dekabr 1979-cu ildə orada vəfat edir.

Musiqi dinləmək

Vaqif Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesi. İfa edir müəllif

«Mart» fortepiano pyesi «Bayatı-kürd» kiçikhəcmli muğamının intonasiyalarına əsaslanan caz musiqisi nümunəsidir. Bəstəkar bu əsərdə sol əldən müasir caz akkordlarının melodik səslənməsində melodiya müşayiət kimi istifadə etmişdir.

Notla oxuyaq

Vaqif Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesindən melodiya

BUNU DA BİLİN

Göründüyü kimi, bəstəkar bu melodiya liqa adlanan işarədən istifadə etmişdir. Liqa rabitə, əlaqə işarəsidir. Liqa eyni yüksəklikdə olan iki və ya bir neçə notu birləşdirərsə, səsən uzaq müddəti artar.

Yeni mahnı öyrənək**GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK**

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

I

Sən əbədi baharsan od ürəkli,
Bir əzəmət, vüqarsan, ey gəncliyim.
Sən həmişə yaşarsan bu adınla,
Sən sabaha baxarsan, ey gəncliyim.

Nəqərat:

İrəli, dostum, hücum sabahlara,
Çətində, darda irəli, gəncliyim.
De gənclik hara, de bu dinclik hara,
Şərəflə ötür illəri, gəncliyim.

SUALLAR

1. Vaqif Mustafazadənin musiqi mədəniyyətinə gətirdiyi yenilik nədən ibarətdir?
2. «Mart» fortepiano pyesinin xarakteri necədir?
3. «Günəşə yollar çək» mahnısının xarakteri necədir və müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Mart» fortepiano pyesinin xarakterinə uyğun şəkil çək.

CORC GERŞVİN VƏ CAZ

Corc Gerşvin

Corc Gerşvin ilk dəfə caz xarakterli musiqini Avropa simfonik musiqisinin janr və formaları ilə birləşdirə bilən amerikalı bəstəkardır.

Corc Gerşvin Avropa musiqisi ilə bağlılığı aydın duyulan lirik caz mahnıları ilə məşhurlaşdı. Sonra o, «Qaralar ağılardan heç də az diqqətə layiq deyillər» ideyasını aşılaraq «Porqi və Bess» operasını yazdı. Bu simfo-caz üslubunda yazılan ilk opera idi. Bu üslubda Corc Gerşvin bir neçə böyük konsert əsəri də yazmışdı.

Böyük tamaşaçı kütləsinin rəğbətini qazanan bəstəkarı uzun müddət yüngül musiqi müəllifi kimi qiymətləndirir və onu ciddi simfonik musiqi bəstələməməkdə günahlandırırdılar.

Corc Gerşvinin fortepiano və orkestr üçün konsertinin ifasından sonra o dövrün musiqiçilərindən biri yazırdı: «Pişiklər isti şorba dolu qab ətrafında fırlandığı kimi, bir çox bəstəkarlar da caz ətrafında fırlanaraq gözləyirlər ki, o, bir az soyusun və onlar dillərini yandırmaqdan yesinlər. Corc Gerşvin bu problemi həll edə bildi. Məşhur nağıldakı şahzadə kimi, o, Zoluşkanın əlindən tutaraq onu paxıl bacısının acığına şahzadə qız adlandırma bildi...»

Caz mahnısına Avropa musiqisi, ənənəvi Avropa opera və instrumental konsert janrına isə zənci caz musiqisi gətirən Corc Gerşvin yenilikçi bəstəkar idi.

Musiqi dinləyək

Corc Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»

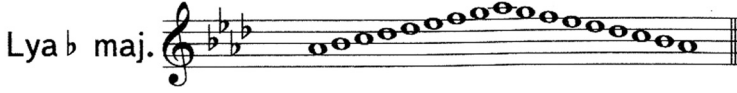
Notla oxuyaq

Corc Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»

Aramla

Corc Gerşvin
piano arxasında

Melodiyanın yazıldığı major qammasını oxuyaq:

BUNU DA BİLİN

Lya bemol major qamması 4 bemol işarəsi olan major qammasıdır: si bemol, mi bemol, lya bemol, re bemol.

Mahnının bəndini notla və sözləri ilə oxuyaq

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

Maestoso aitato con calore

Sən ə - bə - di ba - har - san od ü - rək - li,
Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.
ey gənc - li - yim.

SUALLAR

1. Corc Gerşvinin yaradıcılığı hansı musiqi üslubuna aid edilə bilər?
2. Corc Gerşvinin yazdığı opera necə adlanır?
3. «Günəşə yollar çək» mahnısının xarakteri haqqında nə deyə bilərsiniz?

TAPŞIRIQ: Corc Gerşvin haqqında internet materiallarından istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞI VƏ «RAST» MUĞAM İNTONASIYALARI

Azərbaycan xalq musiqi janrları olan xalq mahnı və rəqsləri, aşiq musiqisi və muğamlar bəstəkarlarımız üçün ilham mənbəyi olmuşdur. Bəstəkarlarımız muğam intonasiyalarından və o cümlədən «Rast» muğamının intonasiyalarından öz əsərlərində istifadə etmişlər. Məsələn, dahi Üzeyir Hacıbəyli özünün «Əsli və Kərəm» operasında «Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» adlı Azərbaycan xalq mahnısından «Qızlar xoru»nda istifadə etmişdir. Soltan Hacıbəyov «Gülşən» baletində «Kişilər rəqsi»ndə «Rast» muğamının intonasiyalarından istifadə edərək əsl «Yallı» janrında gözəl musiqi nümunəsi yaratmışdır. Qara Qarayev «Yeddi gözəl» baletində «Adajio» musiqi nümunəsi üçün məhz «Rast» muğam intonasiyalarına müraciət etmişdir.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru»

Notla oxuyaq

«Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı

Fərqli

«Çal-oyna»

Azərbaycan xalq mahnısı

Fərqli

Üzeyir Hacıbəylinin

«Əsli və Kərəm»

operasından «Xor»

1. Xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiətilə xor tərəfindən ifa olunur.

Melodiya

1. Xor və simfonik orkestr tərəfindən səslənir.

Musiqi dinləyərk və notla oxuyaq

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»

BUNU DA BİLİN

Adajio baletdə iki nəfərin oynadığı ağır tempi rəqsə deyilir.

Mahnının nəqəratını notla oxuyaq**GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK**Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

Bu mahnının nəqəratı «Rast» muğam intonasiyalarına əsaslanır.

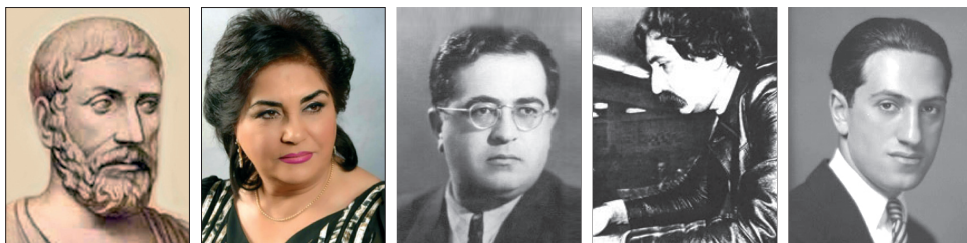
SUALLAR

1. «Rast» muğamına əsaslanan hansı bəstəkar əsərləri var?
2. Hansı bəstəkar öz operasında «Çal-oyun» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?

TAPŞIRIQ: Xalq musiqimizlə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Şəkilləri göstərilənlərin adlarını təyin et.

TESTLƏR

1. Xalq artisti Alim Qasimov kimdir?

- a) müğənni b) xanəndə

2. Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi» musiqisi hansı muğama əsaslanır?

- a) «Bayatı-Şiraz» b) «Segah» c) «Şüştər»

3. Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova hansı musiqi alətində ifa edir?

- a) tar b) kamança c) kanon

4. Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsinin melodiyasını hansı nəfəs aləti ifa edir?

- a) tütək b) fleyta c) klarnet

Çap

üçün
çevril

BÜLBÜL VƏ XALQ MUSİQİSİ

Bülbul

Uzunömürlülər diyarı Azərbaycan üçün 65 yaş qısa ömür sayıla bilər. Yüksək dağlar qoynunda, Qarabağ adlanan üzüyün zümrüd qaşı hesab edilən Şuşa şəhərində 1897-ci il iyun ayının 22-də gələcəkdə vokal sənətimizin tacı olacaq bir uşaq dünyaya göz açır. Atasını Məşədi Rza dünyaya gələn körpəsinə Murtuza adını qoyur. Kiçik yaşlarından qədim Şuşanın təkrarolunmaz təbiəti, meşələri, soyuq bulaqları ilə bərabər, o dövrün görkəmli xanəndələrinin mələhətli ifaları Murtuzanı valeh edir. Toylarda bu xanəndələrə qulaq asan Murtuza onlar kimi oxuyacağı günü gözləyir. Bəzən təbiətin qoynunda eşitdiyi mahnıları gizlicə zümzümə edən kiçik Murtuza, sonradan el məclislərində oxumağa başlayır. Onu eşidənlər Murtuza Məmmədovu «Bülbul» deyərək çağırmağa başlayırlar. Günlərin bir günü bəstəkar Fikrət Əmirovun atası Məşədi Cəmil Şuşanın Çuxur məhəlləsində toy məclisinə dəvət olunur. Toy məclisinin böyüyü sayılan Əllaf Kərbəlayı Şükürdən xahiş edir ki, Murtuzanın oxumağına icazə versin. Bu məclisdə Bülbul əvvəlcə «Mahur» muğamını, sonra isə «Qarabağ şikəstəsi»ni oxuyur və onu uzun müddət alqışlayırlar. 18 yaşında Bülbul Xeyriyyə cəmiyyətinin xətti ilə Tiflis şəhərinə konsertdə iştirak etmək üçün dəvət alır və bununla da Zaqafqaziyada məşhur bir müğənni kimi tanınır.

1920-ci ildə Bakı şəhərində konservatoriya yaradılır və burada Bülbul 1921–1927-ci illər ərzində vokal sənətinin sirlərinə yiyələnir.

1927-ci ildə Bülbul ixtisasını artırmaq üçün Milan şəhərinə gedir. La-Skala Teatrı onun sənətinin inkişafına böyük təsir göstərir. 1931-ci ildə Bakıya qayıdan Bülbul Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti və Azərbaycan konservatoriyasında pedaqoq kimi fəaliyyətə başlayır. 1934-cü ildə Reynold Qliyerin «Şahsənəm» operasında Aşıq Qərib, 1935-ci ildə Müslüm Maqomayevin «Nərgiz» operasında Əlyar, Çakomo Puccininin «Toska» operasında Kavaradossi, nəhayət, 1937-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasında Koroğlunun partiyasını böyük müvəffəqiyyətlə oxuyur.

1938-ci ildə Moskvada Azərbaycan İncəsənəti ongünlüyündə «Koroğlu» operasında və «Arşın mal alan» operettasındakı müvəffəqiyyətli çıxışına görə o, keçmiş Sovet İttifaqında SSRİ Xalq artisti adına layiq görülməyə ilk sənətkar olur.

1940-cı ildə Murtuza Məmmədov professor adı alır, 1950-ci ildə SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülür.

Bülbül 1961-ci il sentyabrın 26-da Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

«Mən aşiq» Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Bülbül

Dahi sənətkar Bülbül, hətta yaşlı çağında da tez-tez xalq çalğı alətlərinin müşayiəti ilə Azərbaycan xalq mahnılarını, mahnıarası muğamlarımızı özünəməxsus tərzdə oxuyardı.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Koroğlu» operasının III pərdəsindən «Koroğlunun ariyası». İfa edir Bülbül

Mahnı oxuyaq

EVLERİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Evləri var, a gülüm, xana-xana,
Mən kül oldum, aman, aman,
Yana-yana.
Yaylığının yanı buta,
Məni saldın, aman, aman,
Yanar oda.

II

Obaları, a gülüm, oymaq-oymaq,
Heç olmazmış, aman,
aman, yardan doymaq.
Üzün gülər, ləbin qaymaq,
Yalan sözdür, aman, aman,
Yardan doymaq.

SUALLAR

1. «Evləri var xana-xana» mahnısının xarakteri necədir?
2. Bülbülü xanəndə, yoxsa müğənni adlandırmaq olar?
3. Bülbül hansı xarici ölkədə vokal sənəti üzrə təhsil almışdır?

TAPŞIRIQ: Bülbül haqqında şifahi təqdimat hazırla.

RƏŞİD BEHBUDOV VƏ XALQ MUSIQİSİ

Rəşid Behbudov

Azərbaycanın dilbər bir guşəsi Şuşa incəsənət xəzinəsinə çoxsaylı bəstəkar, ifaçı, müğənni, xanəndə bəxş etdiyi üçün çox zaman onu Vətənimizin musiqi beşiyi adlandırırlar. Dahi müğənni Rəşid Behbudovun atası Məcid Behbudov da Şuşada doğulmuşdur. Azərbaycan folklorunun bilicisi, həm də gözəl musiqiçi olan Məcid Behbudov təkcə muğam və folklor nümunələrini deyil, həm də bir sıra operalardan ariyaları da məharətlə ifa edirdi. O, İranda, Türkiyədə, Rusiyada, Polşada konsertlərdə iştirak etmiş, eyni zamanda bəzi muğam və mahnılarımızı qrammofon vallarına yazdırma bilmişdir.

Rəşid Behbudovun anası Firuzə xanım Azərbaycanda çox tanınmış Vəkilovlar ailəsindəndir.

14 dekabr 1915-ci ildə Rəşid Behbudov Tiflis şəhərində anadan olmuşdur. Məşhur skripkaçı David Oystraxın sinfində təhsil almışdır. Behbudovlar ailəsi bir müddət Tiflisdə yaşadıqdan sonra 1943-cü ildə Azərbaycana köçmüşdür. 1944-cü ildə Bakıdakı «Zabitlər evində» dahi Üzeyir Hacıbəyli gənc Rəşidin ifasında «Arşın mal alan» operettasından Əsgərin ariyasını dinləmiş və eyniadlı filmə Əsgər rolunu Rəşid Behbudova tapşırırmışdır.

55 illik yaradıcılıq həyatı dövründə o, dünyanın yüzə qədər ölkəsində konsert proqramları ilə çıxış etmişdir. Onun sonuncu konsertləri 1988-ci ildə Türkiyədə və Hindistanda olmuşdur.

O, 1946-cı ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» filmində ifa etdiyi Əsgər roluna görə Dövlət mükafatı laureatı adına, elə həmin ildə Azərbaycanın Əməkdar artisti, 1951-ci ildə Azərbaycanın Xalq artisti, 1959-cu ildə isə SSRİ-nin Xalq artisti, 1980-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, «Qızıl ulduz» və «Lenin» ordeninə, 1986-cı ildə isə Gürcüstan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adlarına layiq görülmüşdür.

Rəşid Behbudov opera solisti kimi də tanınmış, Fikrət Əmirovun «Sevil» operasındakı Balaş rolunu səsləndirmişdir.

Səsi ilə bütün dünyanı fəth edən dahi sənətkar 1989-cu il iyunun 9-da vəfat etmişdir.

Rəşid Behbudov

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından «Balaşın ariyası». İfa edir Rəşid Behbudov

Musiqi dinləyək

«Gözəlim sənsən». Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Rəşid Behbudov

Həzin melodiya malik bu mahnı aramlı tempdə səslənir. Gözəl tenor səsə malik müğənni bu mahnını böyük zövqlə kiçik estrada ansamblının müşayiəti ilə oxuyur.

Rəşid Behbudovun repertuarında çoxlu sayda Azərbaycan xalq mahnıları olmuşdur: «Küçələrə su səpmişəm», «Gül oğlan», «De, gülüm gəlsin, ay nənə», «Gözəlim sənsən», «Araz üstə, buz üstə» və s.

Mahnını dinləyək və notla oxuyaq

«Küçələrə su səpmişəm». Azərbaycan xalq mahnısı

BUNU DA BİLİN

Bəstəkar Fikrət Əmirov «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını səs və fortepiano üçün işləmişdir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Ev - lə - ri var, a gü - lüm, xa - na - xa - na,

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na. na.

Yay - ılı - ğı - nın ya - nı bu - ta,

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da. da.

SUALLAR

1. «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının xarakteri necədir?
2. Rəşid Behbudovun oxuduğu «Gözəlim sən sən» Azərbaycan xalq mahnısını hansı ansambl müşayiət edir?
3. «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını fortepiano və səs üçün hansı bəstəkar işləmişdir?

TAPŞIRIQ: Dinlədiyiniz xalq mahnıları haqqında yazılı təqdimat hazırla.

XALQ MUSİQİSİ VƏ XALQ SƏNƏTKARLARI

*Hüseynqulu
Sarabski*

*Cabbar
Qaryağdıoğlu*

Seyid Şuşinski

Xan Şuşinski

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Qarabağın mahir muğam ustalarından olan tarzən Mirzə Sadıqın (Sadıqcan) ilk dəfə tarın ifaçılıq texnologiyasını dəyişərək onun simlərinin sayını beşdən on birə çatdırması təbii ki, tara hərtərəfli imkanlar açmış və eləcə də onun bütün muğamları çalmasına geniş şərait yaratmışdır. Sadıqcandan sonra Bakı tarzənlərindən Mirzə Mənsur və Məşədi Süleyman qardaşlarının muğam sənətimizin inkişafında müstəsna rolu olmuşdur. Görkəmli tarzənlərimizdən Məşədi Zeynal, Mirzə Fərrux, Şirin Səlyanlı, Məmmədخان və başqaları, mahir xanəndələrimiz Cabbar

Qaryağdıoğlu, Şəkili Ələsgər, Mirzağa Hacıağababa oğlu, Məşədi Məmməd, Hüseynqulu Sarabski, Segah İslam və bir qədər sonra Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov Azərbaycan muğam sənətinin korifeyləridir.

Onlardan sonrakı dövrlərdə isə istər klassik xanəndələrin son nəsli ilə əməkdaşlıq etmiş tarzənlər – Bəhram Mansurov, Əhmədخان Bakıxanov, Hacı Məmmədov, Əhsən Dadaşov, Baba Salahov, Həbib Bayramov, Sərvər İbrahimov, Əliağa Quliyev, istərsə də nisbətən cavanlar – Ramiz Quliyev, Ağasəlim Abdullayev və başqaları, kamança ifaçıları – Həbil Əliyev, Tələt Bakıxanov, Elman Bədəlov, Şəfiqə Eyvazova və başqaları sələflərinin layiqli davamçılarıdır. Xanəndələr – Hacıbaba Hüseynov, Rübabə Muradova, Əbülfət Əliyev, Yaqub Məmmədov, Şövkət Ələkbərova, Əlibaba Məmmədov, Sara Qədimoğlu, Tükəzban İsmayılova, Fatma Mehəraliyeva, Arif Babayev,

Qədir Rüstəmov, Zeynəb Xanlarova, Səxavət Məmmədov, Səkinə İsmayılova, Ağaxan Abdullayev, Alim Qasimov və başqaları isə özünəməxsus yaradıcılıq xüsusiyyətləri ilə seçilən muğam ustalarımızdır.

XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan qarmon ustalarından – kor Əhəd, Teyyub Dəmirov, Məmmədağa Ağayev, çağdaş sənət ustalarımızdan Avtandil İsmailov, Zakir Mirzəyev, balaban və klarnet ifaçılarından Ələkbər Əsgərov, Şəmsi İmanov, Vəli Qədimov, Əsrəf Əsrəfzadə, Bəhruz Zeynalov, ud ifaçıları – Əhsən Dadaşov, Yasəf Eyvazov, Əsgər Ələkbərov və başqalarının müstəsna yaradıcılıq və ifaçılıq xidmətlərini qeyd etmək olar.

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parça. İfa edir Xan Şuşinski

Habil Əliyev

Çox zaman el sənətkarları mahnı, rəqs, təsnif və s. bəstələyirlər. Məsələn, «Qubanın ağ alması», «Şuşanın dağları» və s. kimi mahnılar Xan Şuşinskiyə məxsusdur.

Bir çox hallarda bəstəkarlar hansısa məşhur ifaçının xüsusiyyətlərinə uyğun əsərlər də yazırlar. Məsələn, dünya şöhrətli bəstəkar, Xalq artisti Firəngiz Əlizadə məşhur kaman ifaçısı Habil Əliyev haqqında violonçel və fortepiano üçün «Habilsayağı» əsərini yazmışdır.

Musiqi dinləyək

Firəngiz Əlizadə. «Habilsayağı»

Bəstəkar bu əsərində Habil Əliyevin kamançada ifaçılıq xüsusiyyətlərini violonçel alətində məharətlə təsvir etmişdir.

Firəngiz Əlizadə

*Mahnını yada salaq və oxuyaq***ŞUŞANIN DAĞLARI**

*Musiqisi və sözləri
Xan Şuşinskinindir.*

I

Şuşanın dağları başı dumanlı,
Qırmızı koftalı, yaşıl tumanlı,
Dərdindən ölməyə çoxdur gümanlı.

Nəqərat:

Ay qız, bu nə qaş-göz, bu nə tel?
Ölərəm dərdindən onu bil,
Danışmasan da, barı gül.

*Şuşa qalası***II**

Şuşada axşamlar doğar ulduzlar,
Onlardan gözəldir gəlinlər-qızlar,
Oturub yol üstə yarını gözlər.

Nəqərat:**III**

Şuşanın hər yandan gəlir sorağı,
Tərifə layıqdır İsa bulağı,
Dağları, bağları qızlar oylağı.

Nəqərat:*Şuşa dağları***SUALLAR**

1. İlk dəfə tarın quruluşunu kim dəyişmişdir?
2. Məşhur xanəndələrimizdən kimləri tanıyırsan?
3. Məşhur tarzən və kamança ifaçılarının adlarını söylə.

TAPŞIRIQ: Azərbaycan xalq çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırla.

MUĞAMDAN OPERAYADƏK

*Hüseyinqulu Sarabski
Məcnun rolunda*

Azərbaycanın professional musiqi tarixi Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən Tağıyev teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuş Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operası ilə başlayır (1908-ci il 25 yanvar). Şərq ölkələrində və Qafqazda ilk opera sayılan bu əsərin premyerasında iştirak etmək üçün Bakıya çoxsaylı qonaqlar gəlmişdi. Tamaşanın dirijoru Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, rejissoru Hüseyin Ərəblinski idi. Məcnun rolunda Hüseyinqulu Sarabski, Leyli rolunda isə o dövrdə Şərq dünyasında qadın xanəndələrin səhnə ala bilməməsi səbəbindən əvvəlcə çayçı şagirdi Əbdürrəhim Fərəcov, sonralar isə aktyor Əhməd Ağdamski oynamışdılar. M.Füzulinin eyniadlı poeması əsasında yazılmış bu əsər muğam-improvizasiya operası kimi tanınır. Burada muğamlardan əlavə, xalq musiqimizin mahnı və rəqs kimi folklor janrlarından da istifadə olunmuşdur. Lakin

bütün bunlarla bərabər, opera bilavasitə bəstəkarın özünə məxsus olan musiqi nümunələri ilə zəngindir. Bu operada muğamlardan qəhrəmanın obrazını açan musiqi materialı kimi istifadə olunmuşdur. Bunun üçün bəstəkar partiturada hansı muğamlardan istifadə ediləcəyini göstərirdi. 5 pərdə və 6 şəkildən ibarət olan opera uvertürə ilə başlanır. Uvertürədə operada istifadə olunmuş musiqi nümunələri səslənir. Belə musiqi nümunələrindən biri ərəb qəbilə başçısı Nofəlin mövzusu «Heyratı» zərbi-muğamına əsaslanır. Bu marşvarı bir musiqi nümunəsidir və sonra onu «Şəbu-hicran» adlanan xor musiqisinin lirik təranələri əvəz edir.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Uvertürə»

Bəstəkar operada, eyni zamanda Azərbaycan xalq mahnılarından da istifadə etmişdir. III pərdədə səslənən «Qızlar xoru»nun melodiyası «Bu gələn yara bənzər» Azərbaycan xalq mahnısından götürülüb.

Notla oxuyaq

BU GƏLƏN YARA BƏNZƏR

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Üçüncü pərdədə qəbilə başçısı Nofəlin obrazını açmaq üçün bəstəkar «Heyratı» zərbi-muğamından istifadə etmişdir.

Yeni mahnı öyrənək

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

I

Hara getsən, göz sevindir,

Könüllər aç, ürək dindir.

Elə tərpen, elə davran,

Görən desin: «Nə gözəldir

Azərbaycan!»

II

Dağ başından çən enməsin,

Etibarın tükənməsin.

Dost yaransın dostluğundan,

Görən desin: «Nə gözəldir

Azərbaycan!»

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

Nəqərat:

Ayağını yerə bərk bas,

İzlərini dünyaya yaz,

Addımından qopsun tufan,

Görən desin: «Nə gözəldir

Azərbaycan!»

«Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısı «Şüştər» muğamının «Tər-kib» şöbəsinə əsaslanır.

SUALLAR

1. Azərbaycan professional musiqi tarixi hansı əsərin tamaşaya qoyulması ilə başlayır?
2. «Leyli və Məcnun» operasında Məcnunun və Leylinin ilk ifaçısı kim olmuşdur?
3. «Leyli və Məcnun» operasındakı «Qızlar xoru» hansı Azərbaycan xalq mahnısından bəhrələnib?

TAPŞIRIQ: «Muğam və «Leyli və Məcnun» operası» mövzusunda yazılı təqdimat hazırla.

ZEYNƏB XANLAROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Zeynəb Xanlarova

Azərbaycan Respublikasının, keçmiş SSRİ-nin və bir sıra digər ölkələrin Xalq artisti Zeynəb Yəhya qızı Xanlarova 1936-cı il dekabrın 28-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur. 1956-cı ildə M.Ə.Sabir adına Bakı Pedaqoji Məktəbi, 1961-ci ildə isə A.Zeynallı adına Bakı Musiqi Texnikumunu Xalq artisti xanəndə Seyid Şuşinskiyin sinfində bitirmişdir. Elə həmin ildən (1961) M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrında solist kimi işə başlayan müğənni Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun», «Əsli və Kərəm» operalarında Leyli və Əsli surətlərinin gözəl ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova digər musiqi nümunələri ilə yanaşı, muğamları da məharətlə ifa etmişdir. «Çahargah» muğamının ifa cəhətdən çox çətin olmasına baxmayaraq, onun ilk qadın ifaçısı da məhz Zeynəb olmuşdur. Yaradıcılığı dövründə müğənni «Şahnaz», «Mahur», «Qatar», «Bayatı-Şiraz» və digər klassik muğamlarımızı ifa etmişdir. O, eyni zamanda Azərbaycan və dünya xalqlarının mahnılarının, bəstəkar mahnılarının, Azərbaycan təsniflərinin mahir ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova «Şərəf nişanı», «Xalqlar dostluğu», «Şöhrət», «İstiqlal» ordenlərinə layiq görülmüşdür.

Musiqi dinləyək

«Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Zeynəb Xanlarova

Zeynəb Xanlarova muğam, xalq mahnıları, bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı olduğu üçün onu xanəndə-müğənni adlandırmaq olar.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salammın dueti»

*Zeynəb Xanlarova
və Arif Babayev.
«Leyli və Məcnun»
operasından*

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamın dueti»ndən bir parça

Mahnının notla və sözləri ilə oxuyaq**NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!**

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

mf Moderato

Ha-ra get-sən, göz se-vin-dir. Kö-nül-lər aç, ü-rək din - dir

E-lə tər-pən, e-lə dav-ran, Gö-rən de-sin: «Nə gö-zəl-dir, A-zər-bay -

can» can. A-ya-ğı-nı ye-rə bərk bas, iz-lə-ri-ni

dün-ya-ya yaz. Ad-dı-mın-dan qop-sun tu - fan fan,

Gö-rən de-sin: «Nə gö-zəl-dir A - zər - bay - can!»

can can

Bu mahnını da ilk dəfə Zeynəb Xanlarova ifa etmişdir.

SUALLAR

1. Zeynəb Xanlarovanı müğənni, yoxsa xanəndə adlandırmaq olar?
2. «Leyli və İbn Salamın dueti»ni musiqinin hansı janrına aid etmək olar?
3. Zeynəb Xanlarova hansı ordenlərə layiq görülmüşdür?

TAPŞIRIQ: Zeynəb Xanlarova haqqında yazılı təqdimat hazırla.

MÜSLÜM MAQOMAYEV (NƏVƏ) VƏ MUĞAM OPERASI

*Müslüm
Maqomayev*

Azərbaycan və SSRİ Xalq artisti Müslüm Maqomayev (nəvə) 1942-ci il avqustun 17-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Kiçik yaşlarından pianoda çalmağı və gözəl vokal ifaçılığı gələcəkdə onun böyük müğənni olacağından xəbər verirdi. Hələ 19 yaşında Helsinkidə gənclər festivalında, 1963-cü ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günlərindəki uğurlu çıxışları ona böyük şöhrət gətirir. Müslüm Maqomayev 60-cı illərdə M.F.Axundov adına Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olub, sonralar isə İtaliyanın Milan şəhərindəki La Skala Teatrında yaradıcılıq təcrübəsi keçib. Böyük vokal ifaçısı Enriko Pyatsa ilə «Sevilya bərbəri» operasında Fiqaronun, «Toska» operasında Skarpianın rollarını böyük məharət və ustalıqla ifa etmişdir. İlk dəfə Parisdəki «Olimpiya» konsert salonunda böyük konsert verib.

1968-ci ildə Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını vokal ixtisası üzrə bitirib. İlk beynəlxalq mükafatını Polşanın Sopot şəhərində keçirilən festivalda alan gənc müğənni Azərbaycan estrada-simfonik orkestrinin bədii rəhbəri vəzifəsində çalışıb və onun tərkibində uzun müddət Fransa, Bolqarıstan, Polşa, Finlandiya, Kanada, İran və digər ölkələrdə konsertlər verib. Müğənni, eyni zamanda gözəl mahnıların müəllifi olub. Onun şair Nəbi Xəzrinin sözlərinə bəstələdiyi «Azərbaycan» mahnısı xalq tərəfindən sevilir.

Müslüm Maqomayev böyük Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayevin nəvəsidir.

O, 2008-ci ildə vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası»

*Müslüm Maqomayev
Aslan şah rolunda*

Mahnını dinləyək və notla oxuyaq**Polad Bülbüloğlu. «Şən Azərbaycan»**

Bu mahnını ilk dəfə ifa edən Müslüm Maqomayev olmuşdur.

Müslüm Maqomayevin ən sevdiyi opera ariyalarından biri italyan bəstəkarı Cüzeppe Verdinin «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası»dır. Özündə həyat eşqi daşıyan bu ariya ölməz bir əsərdir.

Musiqi dinləyək

Cüzeppe Verdi. «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası». İfa edir Müslüm Maqomayev

Yeni mahnı öyrənək**AZƏRBAYCAN**

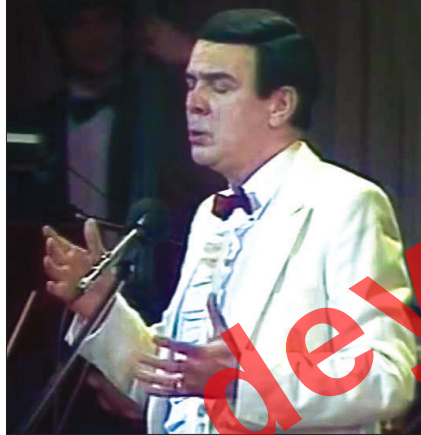
Musiqisi Müslüm Maqomayevin, sözləri Nəbi Xəzrinindir.

I

Ey əziz anam, Azərbaycan,
Sənə bağlıyam, Azərbaycan.
Ömrümün mənasısan, Azərbaycan,
Qardaşlıq dünyasısan, Azərbaycan,
Anamın anasısan, Azərbaycan.

II

Ey ana yurdum, Azərbaycan,
Çınarlı yurdum, Azərbaycan.
Sənsən arzum, zəfərim, Azərbaycan,
Çağlayan gur Xəzərim, Azərbaycan.
Günəşli al səhərim, Azərbaycan,
Gözəlliklər məskənim, Azərbaycan.

SUALLAR

1. Müğənni Müslüm Maqomayev kimin nəvəsi olub?
2. «Azərbaycan» mahnısının müəllifləri kimdir və onu ilk dəfə kim ifa etmişdir?
3. Müslüm Maqomayevin «Azərbaycan» mahnısının xarakteri necədir?

TAPŞIRIQ: Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında şifahi təqdimat hazırla.

ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

*Şövkət
Ələkbərova*

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Şövkət Feyzulla qızı Ələkbərova 1922-ci il oktyabr ayının 20-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Onun atası fəhlə idi, anası isə qadınlardan ibarət orkestrdə tar çalırdı və qızını tez-tez orkestrin məşqlərinə aparırdı. Atası xalq musiqimizi, muğam və aşıq musiqisini sevən və qiymətləndirən bir adam idi. Şövkət Ələkbərovada kiçik yaşlarından musiqiyə böyük maraq yaranmışdı. Böyüdüüyü mühit onda olan istedadın inkişafına kömək göstərmiş və bu həvəs 12 yaşında onu musiqi məktəbinin kamança sinfinə gətirmişdi.

Tezliklə onların evində tar, kamança və qardaşının ifasında zərb alətindən ibarət xalq üçlüyü yaranır. Gələcəyin böyük müğənnisi bu tərkibdə kamança çalmaqla bərabər, eyni zamanda yeri gəldikcə mahnılar və muğamlardan parçalar da oxuyurdu. Onun məlahətli səsi valideynlərini, qohumlarını, qonşuları valeh etmişdi. 1937-ci ildə Respublika Həmkarlar İttifaqının keçirdiyi müsabiqədə Şövkət Ələkbərova qalib gəlir. Yekun konsert 1938-ci ilin əvvəllərində Opera və Balet Teatrının səhnəsində keçirilir və gənc müğənni orada «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamını ifa edir. Konsertdə iştirak edən Üzeyir Hacıbəyli onu M.Maqomayev adına Filarmoniyanın solisti təyin edir. Sonradan o, həm də Azərbaycan Konsert Birliyinin solisti olur. Müharibə illərində Şövkət Ələkbərova tez-tez əsgərlər qarşısında çıxışlar edir, muğamlarımızın, xalq və bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı kimi şöhrət qazanır. 1959-cu ildə isə Xalq artisti kimi fəxri ada layiq görülür.

Bütün yaradıcılığı dövründə Şövkət Ələkbərova xalq mahnıları, muğamlar ilə bərabər, Səid Rüstəmovun, Ağabacı Rzayevanın, Şəfiqə Axundovanın, Zakir Bağirovun, Polad Bülbüloğlunun, Emin Sabitoğlunun, Tofiq Quliyevin, Cəhangir Cəhangirovun, Oqtay Rəcəbovun mahnılarını dənə-dənə oxuyur.

1993-cü il fevralın 7-də məşhur müğənni və xanəndə Şövkət Ələkbərova dünyasını dəyişir.

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikəstəsi». İfa edir Şövkət Ələkbərova

Şövkət Ələkbərova çoxsaylı filmlərdə mahnı ifaçısı kimi iştirak etmişdir. «Görüş», «Bəxtiyar», «Onu bağışlamaq olarmı?» filmlərinə Tofiq Quliyevin yazdığı mahnılar Şövkət xanımın ifasında sonradan xalqımızın dilinin əzbəri olmuşdur. Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» filmində Sənəm rolunun musiqi partiyalarını məhz Şövkət Ələkbərova ifa etmişdir.

Müğənninin bəstəkar Cahangir Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində oxuduğu «Məni candan usandırdı» romans xarakterli musiqi parçası xalqın ürəyinə yol tapmışdır.

Musiqi dinləyək və melodiyanın bir parçasını notla ifa edək

Cahangir Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça

Mahnı oxuyaq

ŞİRİN DİL

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatıları.*

I

Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsə, yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.
Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

Nəqərat:

Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda,
Yadına Şirin düşər.

Emin Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısı Şövkət Ələkbərovanın repertuarında xüsusi yer tuturdu. Bu mahnı doğma Azərbaycan dilimizə həsr olunub. Mahnının sözləri Kərkük bayatılarından götürülüb.

SUALLAR

1. Şövkət Ələkbərova hansı muğamları oxumuşdur?
2. Şövkət Ələkbərova hansı filmlərdə mahnı ifa etmişdir?
3. «Füzuli» kantatası hansı bəstəkarın əsəridir?

TAPŞIRIQ: Şövkət Ələkbərova haqqında şifahi təqdimat hazırla.

BƏHRAM MANSUROV VƏ MUĞAM OPERASI

Bəhram Mansurov

Məşhur tarzən Bəhram Məşədi Süleyman bəy oğlu Mansurov Bakı şəhərində 1911-ci ildə anadan olmuşdur. Onun babası Məşədi Məlik bəy dövrünün açıqfikirli insanlarından biri idi. O, həm tanınmış musiqişünas, həm də istedadlı çalğıçı olmuşdur. Qədim İçərişəhərdə yaşayan Mansurovların evi sanki bir muğam ocağı idi. Bu evdə Məşədi Məlik bəyin təşkilatçılığı ilə musiqi gecələri təşkil olunur və doğma Azərbaycanımızın hər yerindən muğam biliciləri, xanəndələr, musiqçilər bu məclisə toplaşırdılar. Seyid Əzim Şirvani, Xurşidbanu Natəvan, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev kimi şəxsiyyətlər də bu məclislərin qonağı olmuş və onların yaradıcılığında Məşədi Məlik bəyin evində keçirilən muğam gecələri haqqında xatırlamalar var. Balaca Bəhramın yaşadığı bu evdə cürbəcür xalq çalğı alətləri var idi. Böyüklər evdə olmayanda o, tarlardan birini götürüb kökdən salana kimi çalırdı.

Beləliklə, artıq 8 yaşında tar alətində çalmağa başlayan Bəhramı artıq 19 yaşında Müslüm Maqomayev ilk notlu xalq çalğı alətləri orkestrinə, sonradan Opera və Balet Teatrına solist-tarzən kimi dəvət edir. Bəhram operada Hüseynqulu Sarabski, Yavər Kələntərli, Hüseynağa Hacıbababəyov, Əlövsət Sadıqov, Həqiqət Rzayeva kimi müğənni-xanəndələrlə birgə işləyir. Bəhram Mansurov Rübabə Muradova, Sara Qədimova, Əbülfət Əliyev, Zeynəb Xanlarova və digər sənətkarlarla da çiyin-çiyinə çalışmışdır. 1978–1983-cü illərdə onun ifasında bütün Azərbaycan muğamları UNESCO xətti ilə vallara və CD-lərə yazılaraq bütün dünyaya yayılmışdır. Dünya Beynəlxalq Muğam Simpoziumlarında Azərbaycanı məhz Bəhram Mansurov təmsil etmişdir. Məşhur tar konstruktoru olan Sadıqcandan sonra muğamlarımızı Bəhram Mansurov qoruyub saxlamışdır.

O, 1978-ci ildə Xalq artisti kimi fəxri ada layiq görülmüşdür. 1985-ci ildə məşhur tarzən uzun sürən xəstəlikdən sonra Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

«Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. İfa edir Bəhram Mansurov

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

«Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi. İfa edir Bəhram Mansurov

Allegretto

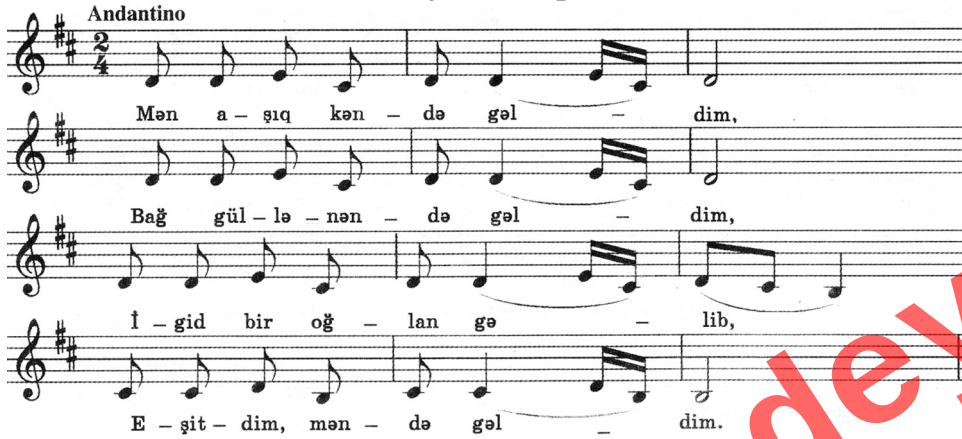
Bu musiqi parçasını Bəhram Mansurovun oğlu bəstəkar Eldar Mansurov nota köçürmüşdür.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik səhnəsi». Bəhram Mansurovun müşayiəti ilə

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq**GƏLDİM**

(Azərbaycan xalq mahnısı)

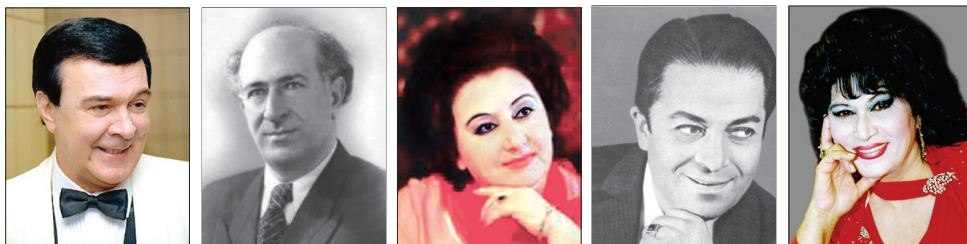
Bu mahnını bəstəkar Səid Rüstəmov Bəhram Mansurovun ifasında nota köçürmüşdür.

SUALLAR

1. Bəhram Mansurov kimin nəvəsi olmuşdur?
2. Məşədi Məlik bəyin evində keçirilən Bakı muğam məclislərində hansı məşhur şəxsiyyətlər iştirak etmişlər?
3. Bəhram Mansurovu Opera və Balet Teatrına kim dəvət etmişdi?

TAPŞIRIQ: Tar musiqi aləti haqqında şifahi təqdimat hazırla.

BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

TESTLƏR

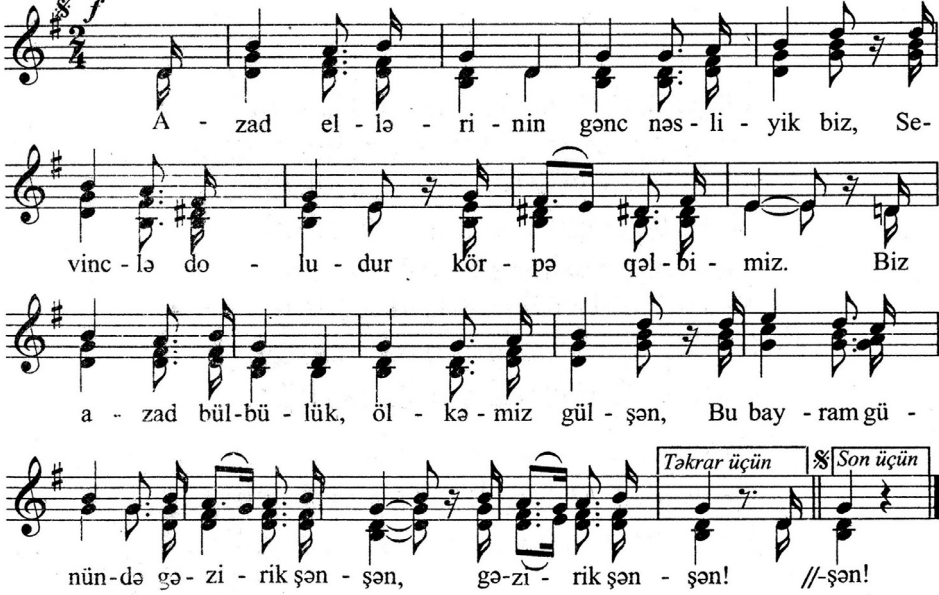
1. *Xalq artisti Bülbülün əsl adı nədir?*
a) Teymur b) Murtuza c) Cəmil
2. *Rəşid Behbudov «Arşın mal alan» filmində hansı obrazı yaratmışdır?*
a) Süleyman b) Əsgər c) Vəli
3. *«Qubanın ağ alması» mahnısını hansı məşhur xanəndə yaratmışdır?*
a) Seyid Şuşinski
b) Xan Şuşinski
c) Cabbar Qaryağdıoğlu
4. *«Şuşanın dağları» mahnısını kim yazmışdır?*
a) Xan Şuşinski b) Rəşid Behbudov c) Bülbül
5. *«Leyli və Məcnun» operasında Məcnun rolunun ilk ifaçısı kim olmuşdur?*
a) Bülbül b) H.Sarabski c) S.Şuşinski
6. *Zeynəb Xanlarova hansı operada baş rolda oynamışdır?*
a) «Leyli və Məcnun» b) «Gəlin qayası» c) «Koroğlu»
7. *Nəvə Müslüm Maqomayev babasının hansı operasında baş rolu ifa etmişdir?*
a) «Nərgiz» b) «Şah İsmayıl»

MAHNI REPERTUARI

BAYRAM GÜNÜ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Tempo di marcia

A - zad el - lə - ri - nin gənc nə - li - yik biz, Se -
vinc - lə do - lu - dur kör - pə qəl - bi - miz. Biz
a - zad bül - bü - lük, öl - kə - miz gül - şən, Bu bay - ram gü -
nün - də gə - zi - rik şən - şən, gə - zi - rik şən - şən! // - şən!

LAYLAY

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

Andante cantabile

1. Gə - cə ke - çər, Ü - zün gü - lər,
a - nan qur - ban, a - nan qur - ban,
ca - nım qur - ban! Sə - hər
gə - lər, a - tan gə - lər.

a - nan qur - ban, kör - pə ba -
 - lam! Lay - lay, lay - lay,
 yat, mə - nim ə - zi - zim! Lay - lay,
 lay - lay, yat, mə - nim ə - zi - zim! Yat,
 Yat.

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
 sözləri Konstantin Simonovundur
 (tərcümə edəni Zeynal Cabbarzadə).*

Allegretto

Ba - kı, Ba - kı, Mə - nim ə - ziz şə - hə -
 rim. İ - nan, od - lar və - tə - ni, mə - nim -
 sən, mə - nim Qar - Bəh
 daş, bəh, mərd A - zər - bay - can, gör mə bə - sat var!
 Şən el - tə - rin bəx - tə - vər ya - şar sə -
 Coş du ye - nə ü - rə - yim - də ar - zu
 nin lar - lar

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

Allegretto

Ə - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,

Gün - lər ke - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.

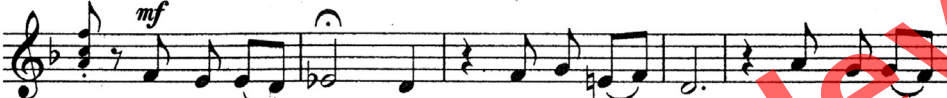
Rəng - dən-rən - gə gi - rir çö - lüm, çə - mə - nim.

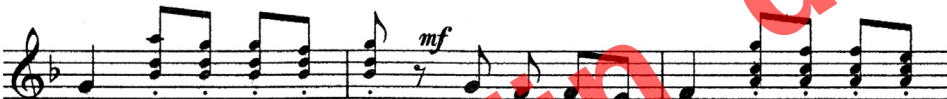
A - şı - ğın sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.

Gü - lür bağ - lar, u - ca dağ - lar,

ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar, gü - lür bağ -

lar, u - ca dağ - lar,

ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

GƏNCLİK MAHNISI

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

Tempo di valse

8 9 *mf* 10 *cantabile* 11 12

Xor S A

Dal - ğa - lı Xə - zər - də biz

13 14 15 16 17

sal - dıq ilk qəh - rə - man bir şə - hər Bu şə -

18 19 20 21 22 23 Nəqərat:

hər-dən, bu yer - dən gör-mə - yib heç bə - şər. Bir vü -

25 26 27 28 29

Xor S A

qar - la, if - ti - xar - la du - rur şö - rət

A ---

30 31 32 33 34 35

a - da - sı, Bu - ruq - la - rın dal - ğa - lar - la

A ---

36 37 38 39

qov - ğa - sı var, qov - ğa - sı!

Coda

40 *p* 41 42 43

p A ---

AMAN, OVÇU
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Andantino

A - man, ov - çu, vur - ma mə - ni,
Mən bu da - ğın, a ba-lam, ma-ra - lı - yam.
Ma-ra - lı - yam, ma-ra - lı - yam,
Mən bu ye - rin, a gü-lüm, ma-ra - lı - yam, ba-la,
ov-çu ə - lin - dən, a ba-lam, ya-ra - lı - yam.

QARABAĞ

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Moderato

mf
Sən el-lə-rin, kö-nül-lə-rin ül-vi di-ya-rı - san.
şi - rin ca - nın, A-zər-bay-ca-nın bir ə - bə - di ba - hā - rı -
Nəqərat: f
san. Cən-nə- tim Qa-ra-bağ, zi-nə- tim Qa-ra-bağ,
nəğ-mə-lər gü- lüs - ta - nı - san, sev-gi das - ta - nı - san.

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

Moderato

1. Bu gün dö-yüş mey-da - nın - da
qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul! Bu gün dö-yüş
mey-da - nın - da qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul! Bir i - gid - sən a - dın çı - xıb,
ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul; Bir i - gid - sən a - dın çı - xıb,
ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul,
Sən i - gid - lər cər - ge - sin - de hə - mi - şə gəl sa - na, o - ğul!
Do - ğub - dur mər - d a - na sə - ni, sən de ol mər - da - na, o - ğul!
Qəh - rə - man - lıq a - dı sən - de ol - sun ni - şa - ne, ay o - ğul!
Qəh - rə - man - lıq a - dı sən - de ol - sun ni - şa - ne, ay o - ğul! ol - sun ni - şa - ne,
ay o - ğul!

BİZİM HƏYƏT

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

Allegretto

mf

Bi-zim hə-yət - də çox u-şaq var, bir-bi-ri -
ni çox se-vir on - lar Bö-yük mey-dan - dır
bi-zim hə - yət Qay-nar qa-zan - dır bi-zim hə -
Nəqərat: *mf*
yət! Bax, bax, nə gö - zəl - dir bi- zim hə -
yət, Gəl, bax, nə gö - zəl - dir
bi - zim hə yət!

LAYLAY

Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir.

Moderato

Yat, ay mə-nim kör-pə qı-zum, a lay - lay,
yat, saç - la - rı i - pək qı - zım,
a lay - lay. Lay - lay, ba - lam,

a lay - lay, Lay - lay, gü - lüm, a lay - lay.

Pən - cə - rə - dən

boy - la - nıb ay, a lay - lay, Yat, mən sə - nə

de - yim lay - lay, a lay - lay. Yat, tər - pə - dim

be - şı - yi - ni, a lay - lay, çə - kim sə - nin

ke - şı - yi - ni, a lay - lay.

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK

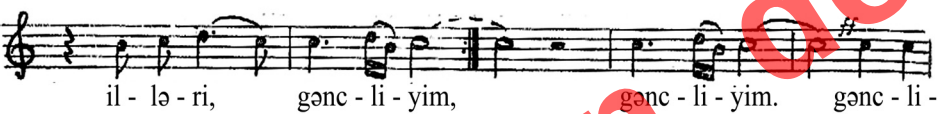
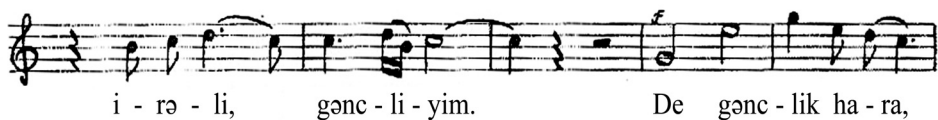
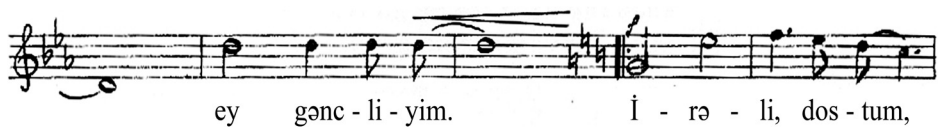
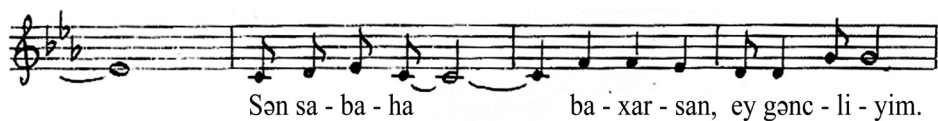
Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

Maestoso aqitato con calore

Sən ə - bə - di ba - har - san od ü - rək - li,

Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.

Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

1. Ev - lə - ri var, a gü - lüm, xa - na - xa - na.

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Yay - lı - ğı - nın ya - nı bu - ta,

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da.

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da.

KÜÇƏLƏRƏ SU SƏPMİŞƏM

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato cantabile

1. Kü - çə - lə - rə su səp - mi - şəm,
E - lə gəl - sin, e - lə get - sin,

Kü - çə - lə - rə su səp - mi - şəm,
E - lə gəl - sin, e - lə get - sin,

yar gə - lən - də toz ol - ma - sın,
A - ra - mız - da söz ol - ma - sın,

Yar gə - lən - də toz ol - ma - sın.
A - ra - mız - da söz ol - ma - sın.

ŞUŞANIN DAĞLARI

Musiqisi və sözləri

Xan Şuşinskiyindir.

Moderato

Şu-şa - nın dağ - la - rı ba - şı du - man - lı,
qır - mı - zı kof - ta - lı, ya - şıl tu - man - lı.
dər - din - dən öl - mə - ye çox - dur gü - man - lı,
dər - din - dən öl - mə - ye çox - dur gü - man - lı.
Ay qız, bu nə qaş - göz, bu nə tel,
ö - lə - rəm dər - din - dən, o - nu bil.
da - niş - ma - san - da, ba - rı gül.
Ay qız, bu nə qaş - göz, bu nə tel,
ö - lə - rəm dər - din - dən, o - nu bil.
da - niş - ma - san - da, ba - rı gül.

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

mf

Ha-ra get-sən, göz se-vin-dir. Kö-nül-lər aç, ü-rək din - dir

e-lə tər-pən, e-lə dav-ran, Gö-rən de-sin: «Nə gö-zəl-dir, A-zər-bay - can. can». A-ya-ğı-nı ye-rə bərk bas, iz-lə-ri-ni

dün-ya-ya yaz, ad-dı-mın-dan qop-sun tu - fan fan.

Gö-rən de-sin: «Nə gö-zəl-dir A - zər - bay - can!»

can can

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Müslüm Maqomayevin,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

Moderato

Ey ə - əziz a - nam, A - zər - bay - can!

Sə - nə bağ - ı - vəm, A - zər - bay - can!

Öm - rü - mün mə - na - sı - san!

Qar - daş - lıq dün - ya - sı - san!

A - na - min a - na - sı - san. A - zər - bay

- can!

Öm - rü - mün mə - na - sı - san,

Qar - daş - lıq dün - ya - sı - san,

A - na - min a - na - sı - san, A - zər - bay

- can!

Ba - har - lı yur - dum, A - zər - bay

- can!

Çi - nər - lı yur - dum, A - zər - bay

- can!

Sən - sən ar - zum, zə - fə - rim,

Çağ - la - yan gur Xə - zə - rim,

Gü - naş - lı al sə - hə - rim, A - zər - bay

- can!

Sən- sən ar - zum, zə - fə - rim,

Çağ - la - yan gur Xə - zə - rim,

Gü - naş - li al sə - hre - rim, A - zər - bay

- can Ey ə - ziz a - nam, A - zər - bay

can!

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlu,
sözləri Kərkük bayatılarıdır.

Allegretto

Şi - rin dil, Şi - rin dil,
Şi - rin dil, Şi - rin dil,

Al bağ - rı - mı, şi - rin dil, Şi - rin dil, Şi - rin dil,
A - na di - li, şi - rin dil, Şi - rin dil, Şi - rin dil,

Al bağ - rı - mı, şi - rin dil, Ne de - yir - sə, yad de - sin;
A - na di - li, şi - rin dil, Həm te - bib - di, həm məl - həm,

öz di - lim - di şi - rin dil. Ne de - yir - sə yad de - sin,
şi - rin söh - bət, şi - rin dil. Həm te - bib - di, həm məl - həm

öz di - lim - di şi - rin dil. Şi-rin dü-şər, Zül-fü - nə şi -
şi - rin söh - bət şi - rin dil.

-rin dü - şər Şi-rin dü-şər, Zül-fü - zə şi - rin dü - şər

Fər- had qa - ya ça - pan - da, Ya-dı-na Şi -

-rin dü - şər, Fər- had qa - ya ça - pan - da,

Ya - dı - na Şi - rin dü - şər rin dü - şər.

BU GÜN AYIN ÜÇÜDÜR

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegro ♩ = 96

1. Bu gün a - yın ü - çü - dür, Ay lə - li qur - ba - nın o - lum.

Gir-mə bos-tan i - ç i - dir, Ya - lə li - yəm, lə - li,

Ay lə - li - yəm, lə - li - yəm, lə - li.

SİNİF VƏ MƏKTƏB KONSERTLƏRİNDƏ İSTİFADƏ ETMƏK ÜÇÜN ƏLAVƏ REPERTUAR

ANAM AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Ramiz Mustafayevin,
sözləri Həmid Abbasovundur.*

Maestoz

Hey A - zər - bay - can! Se - vin - ci - miz
ol - du də - niz, al - dıq tə - zə or - de - ni biz.
Se - vin - ci - miz ol - du də - niz, al - dıq tə - zə or - de - ni biz.
Ye - rə gö - yə sığ - mır vü - qar Bu gün - lə - ri
kim u - nu - dar?! Çi - çək - lə - nib tor - pa - ğı - mız,
Dal - ğa - la - nır bay - ra - ğı - mız.
Nəqərat:
Gü - lür tor - paq, gü - lür in - san,
Ya - şa, a - nam A - zər - bay - can!

I

Sevincimiz oldu dəniz,
Aldıq təzə ordeni biz.
Yerə-göyə sığmır vüqar
Bu günləri kim unudar?!
Çiçəklənib torpağımız,
Dalğalanır bayrağımız,
Gülür torpaq, gülür insan,
Yaşa, anam Azərbaycan!

II

Gözün aydın, yaxın-uzaq!
Gözün aydın, ana torpaq!
Ad sənindir, hünər sənin,
Bu qələbə, zəfər sənin,
Üzümüzü ağ etmisən,
«Ağ qızıl»ı dağ etmisən,
Bol taxılın, üzümün var,
Hər zəhmətə dözüümün var.

HƏYAT BİZİMDİR

Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri İldırım Coşğunundur.

Moderato

mf

1. Bi- zim - dir bu hə-yat, bu şən - lik, bu bü- sat,
2. Bi- zim - dir qüd-rət-li, min bər - li, ne - mət - li,

bu gö - zəl di - yar
bu a - na - tor - paq.

Bi- zim - dir bəx - ti - yar bu el - lər, o - bə - lar
Bi- zim - dir çi - çək - li, bu bər - li - bə-zək-li,

meh - ri - ban dost - lar.
bu bağ - ça, bu bağ,

Bi- zim - dir hü - nə - ri, dil - lə - rin' öz - bə - ri,
Bi- zim - dir çı - raq - ban, gün-bə - gün u - ca - lan.

Bu qəh - rə - man - lar.
Bu A - zər - bəy - can.

f Al - nı a - çıq, ü - zü ağ, ö-mür sü-rüb, yaşa-maq,

ən bö-yük sə - a - dət-dir bi - zə.

I

Bizimdir bu həyat,
Bu şənlik, bu büsat,
Bu gözəl diyar.
Bizimdir qüdrətli,
Min bərlı, nemətli
Bu ana torpaq.

II

Bizimdir bəxtiyar
Bu ellər, obalar.
Mehriban dostlar,
Bizimdir çiçəkli,
Bu bərli-bəzəkli
Bu bağça, bu bağ.

III

Bizimdir hünəri
Dillərin əzbəri,
Bu qəhrəmanlar.
Bizimdir çıraqban,
Günbəgün ucalan
Bu Azərbaycan.

DOĞMA DİYAR

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Məmməd Arazındır.

Allegretto grazioso

The musical score is written on ten staves in G major (one sharp) and 8/8 time. The tempo is marked 'Allegretto grazioso'. The lyrics are in Azerbaijani. The score includes first and second endings for the final phrase.

İs - tə - yi nur, ar - zu - su nur,
Hər qa - ya - sı Ko - roğ - lu - dur, Ko - roğ - lu -
- dur, Qəh - rə - man - lar nər oğ - lu -
- dur, Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın. bu di - ya -
- rın. Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın. bu di - ya - rın.
Nəğ - mə - li - dir qı - şı, ya - zı Ar - pa ça -
- yı, xan A - ra - zı, xan A - ra - zı.
Ta - le - yi - ni gü - nəş ya - zıb,
Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın, bu di - ya - rın.
Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın, bu di - ya - rın.

I
İstəyi nur, arzusu nur,
Hər qayası Koroğludur,
Qəhrəmanlar nər oğludur,
Bu torpağın, bu diyarın.

Nəqərat:
Nəğməlidir qışı-yazı,
Arpa çayı, xan Arazı.

Taleyini günəş yazıb,
Bu torpağın, bu diyarın.

II
Uşaqları qızıl lələ,
Gülüsləri gur şələlə.
Ağ evləri bir ağ lələ
Bu torpağın, bu diyarın.
Nəqərat:

MƏHSUL BAYRAMI

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Yusif Həsənbəyovundur.

Scherzoso

Tar - la - lar - dan, zə - mi - lər -dən yı - ğı - lıb kən -
- din va - rı. Gə - lib məh - sul bölgü - sü - nə ya - rış, ə -mək
dost - la - rı. Bu gün məh - sul bay - ra - mı -dır, şən - lik bi - zə
ya - ra - şır. Bu nəğ - mə -lər, bu gü - lüş -lər kən - di - mi - zə
ya - ra - şır. Şən - lik biz - zə ya - ra - şır,
kən - di - mi - zə ya - ra - şır!

I

Tarlalardan, zəmilərdən
Yığılıb kəndin varı.
Gəlib məhsul bölgüsünə
Yarış, əmək dostları.

Nəqərat:

Bu gün məhsul bayramıdır,
Şənlik bizə yaraşır.
Bu nəğmələr, bu gülüşlər
Kəndimizə yaraşır.
Şənlik bizə yaraşır,
Kəndimizə yaraşır.

II

Bir tərəfdə tüstülənir
Cərgə-cərgə ocaqlar,

Bir tərəfdə oturmuşlar
Gələn əziz qonaqlar.

III

Saz götürüb iki aşiq
Bir-biriylə yarışır,
Bu gün məhsul bayramıdır,
Şənlik bizə yaraşır.
Şənlik bizə yaraşır,
Kəndimizə yaraşır.

IV

Axşam olur, qaş qaralır,
Şənlik kəsilmir yenə,
Bu gün hamı qonaq gedir
Bir-birinin evinə.

Nəqərat:

VƏTƏN TORPAĞI

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.

Moderato

Xə - yal - dan şi - rin, ar - zu - dan gö -
- zəl, Və - tən tor - pa - ğı. Ca - nım - dan ə - zəl,
Və - tən tor - pa - ğı. A - na - dan doğ - ma,
ba - la - dan ə - ziz, Və - tən tor - pa - ğı,
Bir he - çik sən - siz, bir he - çik sən - siz,
Və - tən tor - pa - ğı.

I

Xəyaldan şirin,
Arzudan gözəl,
Vətən torpağı.
Canımdan əzəl,
Vətən torpağı.
Anadan doğma,
Baladan əziz,
Vətən torpağı,
Bir heçik sənsiz.

II

Vətən torpağı,
Dünyadan qoca,
Balamdan cavan,
Məsləkdən uca,
Vətən torpağı.
Həmişə cavan,
Vətən torpağı,
Bir heçik sənsiz,
Vətən torpağı.

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasovundur.

mf
Bir bay - raq u - ca - lır ə - lim - də mə - nim,
Rən - gin - də gü - nə - şin şə - fəq - lə - ri var.
Bir nəğ - mə dol - la - şır di - lim - də mə - nim,
Sö - züm - də xal - qı - mın di - lək - lə - ri var.
Mən sön - mə - yən bir a - tə - şəm, qız - dı - rı - ram gö - yü - ye - ri
Mən gənç - li - yəm, mən gü - nə - şəm, Gö - rə - cə - yəm o gün - lə - ri.

I

Bir bayraq ucalır əlimdə mənim,
Rəngində günəşin şəfəqləri var.
Bir nəğmə dolaşır dilimdə mənim,
Sözümdə xalqımın diləkləri var.

Nəqərat:

Mən sönməyən bir atəşəm,
Qızdırıram göyü-yeri.
Mən gəncliyəm, mən günəşəm,
Görəcəyəm o günləri.

II

Bir zirvə önündə dayanmışıq biz,
Bu zirvə dünyanın zəfər səsidir.
Nurlu gələcəyə aparan səhər
Bu gün milyonların şah nəğməsidir.

MİNNƏTDAR OL SƏN!

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
Sözləri Cavad Cavadlının.*

Allegro

The musical score is written on a single staff in treble clef. It begins with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 3/4. The tempo is marked 'Allegro' and the dynamics start with 'mf' (mezzo-forte). The melody is composed of eighth and quarter notes, with some rests. The lyrics are written below the staff, aligned with the notes. The score ends with a double bar line and a repeat sign.

Hə - ya - tın qə - ri - bə qa - nun - la - rı var,
Tin - gi - ni bəs - lər - sən, o - lar bir çi - nar.
Ol - ma haqq i - ti - rən, ol - ma qəl - bi dar.
Sə - nə dərs de - yə - nə
min - nət - dar ol sən! Sə - nə dərs de - yə - nə
min - nət - dar ol sən! Sə - nə dərs de -
yə - nə min - nət - dar ol sən! minnət dar ol sən!

I

Həyatın qəribə qanunları var,
Tingini bəslərsən, olar bir çinar.
Olma haqq itirən, olma qəlbi dar,
Sənə dərs deyənə
Minnətdar ol sən!

II

Çay olsan, bulığı gətir sən saya,
Bil ki, dağ üstündə dayanır qaya.
Əgər sən yetişsən şirin arzuya,
Sənə dərs deyənə
Minnətdar ol sən!

III

Ellər səcdə etsə, əgər adına,
Təkcə arxalanma istedadına.
Sən öz ustadını gətir yadına,
Sənə dərs deyənə
Minnətdar ol sən!

NƏĞMƏMSƏN, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Oqtay Kazımovun,
sözləri Cabir Novruzundur.

Moderato

A - zər - bay - can,
ö - tə - cə - yəm a - dı - nı, a - dı - nı,
a - dı - nı, hey! Nə qə - dər ki, il - ha - mım var,
sö - züm var, sö - züm var, sö - züm var, hey!
Çöl - lə - rin - də nə ha - yət - siz nə - cib - lik,
nə - cib - lik. Dağ - la - rın - da bir ye - nil - məz -
ə - zm var. Dağ - la - rın - da bir ye - nil - məz -
ə - zm var. Xor: Nə va - rı - nın, döv - lə - tin - nin
a - cı - yam, Nə a - dı - nın, şö - h - rə - ti nin

I
Azərbaycan, ötəcəyəm adını,
Nə qədər ki, ilhamın var,
sözüm var.
Çöllərində nəhayətsiz nəciblik,
Dağlarında bir yenilməz əzm var.

Nə varının, dövlətinin acıyam,
Nə adının, şöhrətinin acıyam.

Nə malının, sərvətinin acıyam,
Beşcə qarış torpağında gözüm var.

II
Mənə oğul deməyinlə ölməzəm,
Bircə tikə çörəyinlə ölməzəm,
Bircə solmuş çiçəyinlə ölməzəm,
Bircə əsim küləyində səsim var.

Nəqərat:

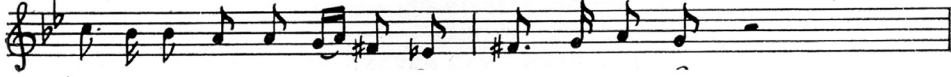
SÜLH MAHNISI

*Musiqisi Rüstəm Rüstəmzadənin,
sözləri Səyavuş Məmmədzadəninindir.*

Marcia

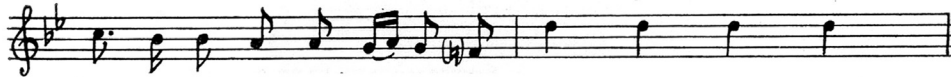
Və - tə - nim sül - hün gö - zü - dür, Sülh o - nun ü - rək sö - zü - dür,

İlk sö - zü - dür, ilk sö - zü - dür, ilk sö - zü - dür.

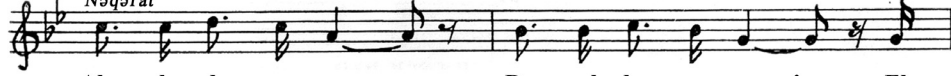

Ma - ya - sı da, tə - mə - li də, A - ma - lı da, ə - mə - li də

Sülh ö - zü - dür, sülh ö - zü - dür, sülh ö - zü - dür!

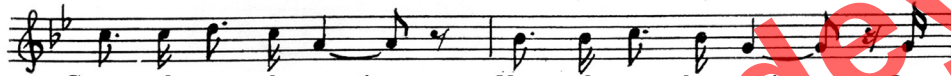
Nəqərat

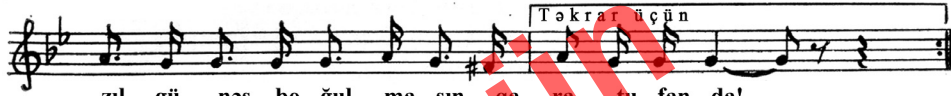
Al ul - du - zu - muz - Dan ul - du - zu - muz! El -

- lər gü - lər, ba - har gə - lər sən nur sa - çan - da!

Gur ol - sun hə - yat! Nur ol - sun hə - yat! Qı -

- zıl gü - nəş bo - ğul - ma - sın qa - ra tu - fan - da!

Qurtarmaq üçün

- ra tu - fan - da! Ya - şa, Gü - nəş! Ya - şa, hə -

I
Vətənim sülhün gözüdür,
Sülh onun ürək sözüdür,
İlk sözüdür, ilk sözüdür,
ilk sözüdür.
Mayası da, təməli də,
Amalı da, əməli də
Sülh özüdür, sülh özüdür,
sülh özüdür!

Nəqərat:
Al ulduzumuz —
Dan ulduzumuz!

Ellər gülər, bahar gələr sən nur
saçanda!
Gur olsun həyat!
Nur olsun həyat!
Qızıl günəş boğulmasın qara
tufanda!

Nəqərat:
Yaşa, Günəş!
Yaşa, həyat!
Gülsün bəşər!
Gülsün bəşər, gülsün ellər!

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə, F.Hidayətova.** Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları antologiyası. I — VI cildlər. Bakı, «Mütərcim», 2008-2013.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, Ş.Həsənova, G.Abdullazadə.** Azərbaycan bəstəkarlarının həyat və yaradıcılığı. I cild. Bakı, «Mütərcim», 2012.
3. **F.Əliyeva, N.Kazımov, T.Babayeva.** VII sinif «Musiqi» dərsliyi. Bakı, «Kövsər», 2007.
4. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə.** «Azərbaycan xalq rəqsləri». Bakı, «Mütərcim», 2011.
5. **O.Rəcəbov, F.Hidayətova.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi metodikası. Bakı, «Mütərcim», 2013.
6. **O.Rəcəbov.** I—VIII siniflər üçün «Musiqi» proqramları. Bakı, «Kövsər» nəşriyyatı, 2006.
7. **O.Rəcəbov.** V—IX siniflərdə «Musiqi kurikulumu». Bakı, «Mütərcim», 2013.
8. **O.Rəcəbov.** «Azərbaycan xalq musiqisi və müəllim hazırlığı». Bakı, «Mütərcim», 2012.
9. **O.Rəcəbov, O.İmanova və b.** XX əsr Azərbaycan professional musiqi ədəbiyyatı. Bakı, «Şirvannəşr», 2010.
10. **O.Rəcəbov və b.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. «Çıraq» nəşriyyatı, 2013.
11. Под редакцией **Д.В. Кабалевского.** Программа по «Музыке». Москва. «Просвещение», 1988 г.
12. Ümumtəhsil məktəblərinin fənn kurikulumları. Bakı, «Şərq-Qərb», 2012.

MUSİQİ 8

Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov

Nazim Kazım oğlu Kazımov

Aytən Rauf qızı Babayeva

Redaktor

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerlər

Mələk Şimşək, Təhmasib Mehdiyev

Rəssam

Gündüz Ağayev

Korrektor

Ülkər Şahmuradova

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin

08.06.2015-ci il tarixli 645 №-li

əmrilə təsdiq edilmişdir.

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,84. Fiziki çap vərəqi 6,0.

Formatı 70x100^{1/16}. Səhifə sayı 96. Ofset kağızı.

Məktəb qarnituru. Ofset çapı. Tiraj 32588. Pulsuz. Bakı—2017.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 121^A